תלמוד ירושלמי · מפרשים · תוספות הרי״ד על תלמוד ירושלמי · סדר נשים

תוספות הרי"ד על תלמוד ירושלמי קידושין

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות הרי"ד על תלמוד ירושלמי קידושין

רבי יעקב דוד ב"ר זאב [הרידב"ז] וילובסקי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-הריד-על-תלמוד-ירושלמי-קידושין/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 13
הלכה ג 29
הלכה ד 33
פרק ג 37
הלכה ד 37

פרק א

הלכה א

הדא דתימר בשטר שאינו יפה שו"פ אבל בשטר שהוא יפה שו"פ ככסף הוא תני ר"ח כן לא סוף דבר בשטר שהוא יפה שו"פ והלא מתקדשת היא האשה בכל דבר שהואי יפה שו"פ כו'. הירושלמי הוה מביא רב אלפס ז"ל ברישׁ מס' קידושין והק' הר"ן ז"ל למה מביא זאת הלא הברייתא דדף ט' ע"א בשטר כיצד כתב לה על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שו"פ מביא הרב אלפס ז"ל ולמה מביא זה הירושלמי ומתרץ דקמ"ל דאם קידשה בשטר פסול שמין את הנייר כההיא דדף מ"ח במכלתין ע"ש וצ"ב מדוע מביא הירושלמי ולמה לא מביא הסוגיא דבבלי דדף מ"ח הנ"ל ונראה לפענ"ד משום דמהסוגיא דדף מ"ח לא היה מוכרח להלכה אם הלכה כתכמים דשמין את הנייר או לא משום די"ל דלא מהני מה שהנייר שו"פ דהא קידשה בתורת שטר ולא בתורת כסף וכמו שנסתפק הב"י ז"ל בסי' ל"ב אם דוקא דצריך בשטר פסול לקדשה בתורת כסף בפירוש או דנתקדשה ממילא בתורת כסף ואח"כ מביא בבד"ה שכן מבואר בדף מ"מ דנתקדשה ממילא והתוס' ז"ל כתבו שם בדף מ"ח הנ"ל דר"מ פליג וס"ל דלא מהני מה שהנייר שו"פ משום דס"ל דכיון שנתקדשה בתורת שטר לא תתקדש בתורת כסף ע"י שטר זה ולכאורה יש לומר דהלכה כר"מ לנגד החכמים אף דהוי יחיד ורבים משום דמצינו במס' ב"ב דף ע"ו בספינה דנחלקו שם רבי ורבנן דלרבי נקנה במסירה ולחכמים לא מהני בר"ה מסירה אי אמר ליה משוך וקני דרבי ס"ל דלא קפיד על הקנין אי שיקנה במסירה או במשיכה כיון דרוצה להקנותו אע"פ שאמר לו בקנין משיכה מ"מ מהני במסירה וחכמים ס"ל דקפידא הוא ואינו רוצה קנין אחר אע"פ שהוא רוצהי למוכרו לא אמרינן אנן סהדי דניחא ליה שיקנה באיזה קנין שירצה כיון דאמר ליה בקנין משיכה צריך קנין משיכה דוקא וקי"ל שם הלכה כחכמים וא"כ הו"א דגם בקידשה בנייר ג"כ כן לא מהני מה שהנייד שו"פ שתתקדש בתורת כסף כיון דקידשה בתורת שטר אבל מ"מ הלכה כחכמים גבי שמין את הנייר משום דאנן סהדי גבי קידשה בשטר דדעתייהו נמי על הנייר כמש"כ הר"ן ז"ל דאנן סהדי בקידושי שטר דדעתייהו על הנייר ג"כ וראיה גמורה לזה דהלכה כחכמים גבי שמין את הנייר דאמרינן דדעתייהו על הנייר גם כן מהא דלא בעינן בנייר שו"פ דמוסכם מן הברייתא דדף ט' ואיתא בירושלמי הטעם משום דאל"כ נקנית בתורת כסף ע"י השטר שקידשה בתורת שטר א"כ מוכח דדעתייהו על הנייר ג"כ ואם יש בנייר שו"פ מקודשת בתורת כסף דהא זהו הטעם כל עיקר דלא בעינן בנייר שו"פ ולא אמרי' דאשה מקפדת על הנייר שיהא שו"פ כדכתב הר"ן ז"ל וכיון דזהו

עיקר הטעם ש"מ דהלכה כחכמים לגבי ר"מ [א"נ דר"מ לא פליג על חכמים בזה לשיטת הרב אלפס ז"ל] אע"ג דהלכה כחכמים לגבי רבי כן יש לומר לכאורה אבל לאחר העיון נראה לפענ"ד דאינו כן דמהאי לא מוכח דהלכה כחכמים כמו שנבאר לקמן בע"ה ע"פ הירושלמי הזה ע"ד שנסתפק בדרישה ז"ל ביו"ד סי' ש"כ במקנה בהמה לעכו"ם לפטור מן הבכורה בקבלת מעות אם אמרינן דאנן סהדי דמקנה לו המקום ונקנה בתורת אגב או בתורת חצר כיון דמעות אינן קונות והוי דומה לטבעת שאולה דכתב הרא"ש ז"ל דכיון דהשאילו ע"ד לקדש בו את האשה וכיון שבשאלה לא נתקדשה אנן סהדי דנותן לו לשם מתנה וה"נ כיון דבכסף לא מהני אנן סהדי דמקנה לו המקום והניח בצ"ע וכתב הגרע"א ז"ל דיש להביא ראי' דאמרינן אנן סהדי דהא מבואר בסי' רצ"ד ביו"ד דבמכר לעכו"ם על שני ערלה פירות דקל דאמרינן אנן סהדי דהקנה לו גוף הדקל וה"נ כן עי"ש בגליון הגרע"א ז"ל ביור"ד ולפענ"ד נראה דהספיקא של הדרישה ז"ל הוי ספק גמור ולא דמי לפירות דקל הנ"ל דאמרינן דבודאי מקנה לו המקום של הדקל והדקל משום דניחא ליה להבריח האיסור משום דהתם לא אמרינן דאנן סהדי דמקנה לו בקנין אחר ז"א דהא אין שום שינוי בגוף הקנין רק דניתוסף לו בקנין הזה גם גוף הדקל מלבד הפירות ונכנס בקנין הזה שקונה בו את הפירות גוף הדקל ג"כ אבל הכא מלבד שניתוסף המקום נשתנה עיקר הקנין שהוא הקנה בקנין מעות ונימא דאנן סהדי דהקנה בקנין אגב או חצר ז"א דלא מצינו אנן סהדי מקנין לקנין דהא קי"ל כחכמים דרבי דקפידא הוא אע"ג דברצונו למכור וגבי מכירה קי"ל בחו"מ סי' קצ"ה במקנה לו לאחר ל' דלא מהני רק באומר מעכשיו פסק הרמ"א ז"ל דבסתם אמרינן דכונתו מעכשיו משום דרוצה למכרו אנן סהדי דכונה שלו באופן המועיל וגבי ספינה לא אמרינן כיון דכונתו למכור לו אנן סהדי דכיון דמשיכה לא מהני בר"ה גמר להקנות ע"י המסירה ג"כ ולא מצינו אנן סהדי דכיון דרוצה להקנות כונתו באופן המועיל רק דוקא בשאין שינוי מקנין לקנין רק דהקנין הזה גופיה יהא מועיל כמו בטבעת שאולה וכמו דבסתם הוא מעכשיו וכמו במקנה לו פירות דקל להבריח איסור ערלה כונתו על גוף הדקל דאין שינוי מקנין לקנין רק דהקנין הזה גופיה יהא מועיל אבל היכן מצינו דאמרי' אנן סהדי מקנין לקנין ולכמו' יש להביא ראי' לרבינו הגרע"א ז"ל דאפי' מקנין לקנין נמי אמרינן אנן סהדי מהא דספינה גופיה דקי"ל כחכמים דקפידא הוי ואלו גבי קידשה בשטר פסול קי"ל כחכמים דשמין את הנייר ואע"פ שקידשה בתורת שטר אמרינן דנתקדשה בתורת כסף א"ו דהתם גבי שטר כיון דהשטר הוא פסול ואי איפשר להתקדש בתורת שטר אמרינן דע"כ כיון שרוצה לקדשה ניחא ליה שתתקדש בתורת כסף כיון דאינו מועיל בחורת שטר אבל גבי ספינה

דאמר לו בר"ה שיקנה במשיכה והוא קנה במסירה שפיר אמרינן דלא נימא ליה בקנין מסירה רק בקנין משיכה כמו שאמר דהא אפשר לו לקנות במשיכה דימשכנה מר"ה לסימטא ורק במקו' דאינו מועיל קנין זה אמרינן דניחא ליה שיקנה בקנין אחר וא"כ כיון דמעות אינו קונה בעכו"ם ע"כ כונתו שיקנה המקום ויקנה בתורת אגב או חצר ולכאורה זו ראי' גמורה להגאון רע"א ז"ל מההיא דשמין את הנייר אבל מן הירושלמי הזה נסתר הראי' מהא דשמין את הנייר דע"כ גבי קידושי שטר שאני דהתם בלחוד אמרינן דדעתי' גם אנייר כדכתב הר"ן ז"ל דלפיכך מקודשת ביש בו שו"פ משום דדעתי' נמי אנייר והוא משום דהוי ב' קנינים ביחד אמרינן דדעתי' על שניהן משא"כ בקנינים נפרדים דהא אפילו במקום דמועיל הקנין בתורת שטר נמי אמרינן דדעתי' גם אנייר דהא בירוש' מוכח דלא בעינן שיהא בו נייר שו"פ [ולא אמרינן דאשה מקפדת ע"ז שיהא בו שו"פ כדכתב הר"ן ז"ל] דאל"כ הרי הוא ככסף וקשה דלמא דאפילו הוא ככסף מ"מ אינה מקודשת בתורת כסף אלא בתורת שטר דהא כיון שקידשה בתורת שטר ושטר הוא כשר ומועיל קנין דשטר לא ניחא ליה שתתקדש בתורת כסף דהא בספינה דמועיל משיכה לא ניחא ליה שיקנה בתורת מסירה א"כ שפיר י"ל דבעינן שו"פ וכ"ת הא בלא"ה תתקדש מתורת כסף ז"א כיון דמועיל השטר והוא קידשה בתורת שטר אינה מקודשת בתורת כסף א"ו דגבי קידושי שטר כיון שחד קנין הוא אמרינן דע"כ דעתיה אנייר ג"כ אבל בכל קנינים דעלמא דנפרדים אין דעתיה רק על הקנין שהתנו אבל בקידושין אפי' בנתקדשה בתורת שטר דעתיה נמי אנייר ותדע דמהירוש' הוה הוי הוכחה לזה דלכאורה קשה לר"מ דכליג על החכמים וס"ל דאין מועיל בשטר פסול מה שיש בנייר שו"פ מפני מה לא בעינן בקידושי שטר שיהא בנייר שו"פ דהא כל עיקר הטעם דלא בעינן שו"פ ס"ל להירושלמי והוא מברייתא פ"ק דמכלתין משום דאל"כ תתקדש בתורת כסף ולר"מ לא מהני בתורת כסף בשקידשה בתורת שטר ופשיטא דזה גם ר"מ מודה דלא בעינן בנייר שו"פ אלא ע"כ דפשוט הדבר דלר"מ דס"ל דאין דעתה על הנייר פשיטא דלא בעינן שו"פ דלא שייך אשה מקפדת על שיווי הנייר כיון דאין דעתה על הנייר והא דצריך טעם לזה הוא רק לפי דקי"ל כחכמים דשמין את הנייר א"כ דעתה על הנייר ג"כ א"כ הוה אמינא דאשה מקפדת שיהא בנייר שו"פ ע"ז משני דא"כ הרי תתקדש בתורת כסף לבד וא"כ כל עיקר נובע דמתקדשת בתורת כסף אע"פ שקידשה בשטר הוא רק משום דס"ל דדעתה אנייר אפי' בשטר כשר ג"כ ולא דס"ל דדעתה אנייר רק דוקא בשטר פסול דלא מהני בתורת שטר אז אמרינן דדעתה דיהא בתורת כסף אבל במקום דמהני השטר אין דעתה על הכסף ז"א דא"כ אין צריך הירושלמי ליתן טעם על פחות משו"פ בשטר כשר דהא אז אין דעת'

על הנייר ולא בעינן שו"פ כמו אליבא דר"מ אלא ע"כ דלרבנן כיון דאיכא ביה ב' דברים בב"א שטר וכסף דעתה על שניהן על גוף הנייר ועל תורת שטר ולפיכך היה הו"א דבעינן שו"פ קמ"ל דלא בעינן דאל"כ תסגי בחד אבל לר"מ דס"ל דבדאיכא ב' דברים אין דעתה על הב' דברים רק על מה שהתנו וכיון שהתנו בשטר אין דעתה על גוף הנייר ע"כ פשיטא דלא בעינן שו"פ וא"כ מוכח ע"כ דהא דמהני דשמין את הנייר הוא דוקא בדאיכא בקנין אחד ב' קנינים או אמרינן דדעתי' על שניהן ואפילו בשטר כשר נמי דעתיה על שניהן ולא משום דכיון דאינו מועיל בתורת שטר ע"כ מהני בתורת כסף ז"א וא"כ אין ראיה מהך דשמין את הנייר להגרע"א ז"ל ונשאר ספיקא דהדרישה ז"ל במקומה ונראה לפענ"ד באם נימא בספיקא דהדרישה ז"ל בהצד הוה דלא קני המקום דלא אמרינן בשהקנה לו בקנין הוה דאנן סהדי דהקנה לו בקנין אחר יתורץ מה דגרסינן במס' גיטין דף ע"ז ע"ב ההוא שכ"מ דכתב לה גיטא לדביתהו בפניא דמעלי שבתא ולא הספיק למיתבא לה כו' ותיחוד ותיפתח כו' א"ל ר"ע לרבא מה שקנתה אשה קנה בעלה כו' והק' בתוס' ז"ל מה שקנתה אשה קנה בעלה והא קי"ל במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות ותירץ ר"י ז"ל דמיירי בשאלה דלא אלימא כמו מתנה ובשאלה הבעל אוכל פירות עי"ש ושמעתי מקשין על הא דהרא"ש ז"ל דטבעת שאולה דכתב דכיון דנותן לו ע"ד לקדש גמר בדעתיה שבאם לא יועיל ע"י שאלה יהיה מתנה ואפילו מתנה גמורה וחלוטה עי"ש א"כ מאי פריך מה שקנתה אשה קנה בעלה ז"א דהא אם אינו מועיל ע"י שאלה יהא מתנה ובמתנה אין הבעל אוכל פירות ואבל ע"פ דברינו יתורץ זאת דהנה רש"י ז"ל פירש דתיחוד ותפתח ותתזיק דהוא ע"י קנין אגב והק' הר"ן ז"ל מי דחקו לאוקמי בקנין אגב הלא בפשיטות יותר לפרש כפשוטו ע"י קנין חצר ועוד הק' הא קי"ל דבאגב לא בעינן ציבורין ולמה דוקא ההוא דוכתי' דיתיב גיטא ועוד הק' הא אין אשה מתגרשת באגב דבעינן ונתן בידה וליכא והכא מדין חצירה נגע בה כו' עי"ש. והנה הקושיא של ציבורין יש לתרץ דאולי לא היה מקום אחר ואולי בציבורין בעינן שיאמר קני כשיטת הרמב"ם ז"ל והשכיב מרע לא היה לו כח לדבר ונשתתק והקושיא דהאיך מהני קנין אגב הא בגט אשה בעינן נתינה בידה תירץ הפנ"י ז"ל דס"ל לרש"י ז"ל דאימתי לא מתגרשת בקנין ובעינן דוקא נתינה היינו דוקא בע"כ דאז לא שייך קנין ע"כ משליך הגט בע"כ לידה משא"כ באם מתגרשת מדעתה אז מהני קנין דלא גרע מכל הדברים דמועיל קנין ואך קשה הקושיא דמי דחקו לרש"י ו"ל לפרש מטעם אגב ולא פי' באמת כפשוטו דהיה ע"י נתינה ונראה לפענ"ד דיש לתרץ דרש"י ז"ל ס"ל כשיטת הר"י ז"ל דמיירי ע"י שאלה דאי במתנה הא קנתה ואין הבעל אוכל פירות והנה בשואל ומשאיל שוכר ומשכיר יש ב' שיטות שיטת הרמב"ם

ז"ל דההחצר קונה למשכיר ולמשאיל ושיטת הראב"ד ז"ל דההחצר קונה לשוכר ושואל ונחלקו בפי' הש"ס במס' ב"מ דף ק"ב ע"א עי"ש ושיטת רש"י ז"ל כשיטת הראב"ד ז"ל דנקנה לשוכר ושואל והנה הראב"ד ז"ל הק' על הרמב"ם ז"ל מהא דשוכר את מקומו ותירץ הש"ך ז"ל בחו"מ סי' שי"ג דדעת אחרת מקנה אותו שאני דלעולם בדבר הפקר קונה החצר למשכיר אבל כשהמשכיר גופיה הקנה להשוכר נקנה להשוכר ולפ"ז כמו כן לשיטת רש"י ז"ל והראב"ד ו"ל בשהשוכר מקנה החפץ למשכיר זוכה החצר למשכיר דדוקא בהפקר נקנה להשוכר אבל בדעת אחרת מקנה זובה המשכיר ודבר פשוט הוא דאין טעם לחלק בזה בין רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל וקי"ל גבי גט בידה ומשיחה בידו אם יכול לנתקו אינה מגורשת אע"ג דבעלמא קרינן ביה ונתן לרעהו כמאן דפסיק דמי אבל לענין גט לא מהני דבעינן כריתות ולא חשיב נתינה ושאני בזה נתינה דגט מנתינה דממון [ועפ"ז כתב בא"מ ז"ל סי' קל"מ דפירכת הגמ' דמה שקנתה אשה קנה בעלה בר"פ הזורק הגם דהבעל הוי או משכיר או משאיל ובדעת אחרת מקנה קונה השואל או השוכר מ"מ כיון דיש לו אכילת פירות לא גרע ממשיחה בידו] ולפ"ז קשה האיך קנתה האשה להגט ע"י הנתינה אפי' דתהיה ככל שואל בעלמא ולא הוי לבעל פירות כיון דהוי שואל קונה שייך לה כמו לכל שואל עכ"ז קשה האיך תתגרש ע"י החצר דשאלה אפילו בלא פירכא דר"ע מה שקנתה אשה קנה בעלה הא בלא"ה בשואל ומשאיל יד שניהן שוין בה בדא"מ דאם המשאיל מוכר חפץ לשואל ושואל למשאיל קונה החצר לשניהן א"כ בעלמא בדיני ממונות ניחא משא"כ בגט כיון דיד שניהם שוים בהחצר הזה דידה כידו וידו כידה א"כ האיך תתגרש ע"י החצר דכידה דמי הא דמי נמי לידו ועדיין אגיד גביה כיון דיש לו ג"כ יד והוי החצר לענין גט אגיד גביה וע"כ פרש"י ז"ל דמיירי בשלא נתן לה ע"י קנין חצר אלא ע"י קנין אגב ולא בתורת יד קני לה החצר אלא בתורת קנין ובהא לא שייך ידו כידה ז"א דהא לא בתורת יד זכתה בהגט דההחצר לא חשיב ידה יותר מידי אלא הגט נקנה על ידי קנין וקנין אגב דנקנה אגב חצר הוא לא דההחצר זוכה המטלטלין ז"א אלא דהקנין של הקרקע קונה להמטלטלין וע"י קנין החזקה שהחזקה קונה לו הקרקע בכח זה נקנה אגב הקנין הזה גם המטלטלין ונמצא דקנין דהחזק' קונה להגט ולא החצר ובזה לא שייך ידה כידו וידו כידה וע"כ שפיר הקשה הר"ן ז"ל דלמה לן ציבורין והק' הקצוה"ח ז"ל דבודאי בעינן ציבורין דהא אל"כ אגיד גביה ולפי דרכינו ניחא דדוקא בתורת יד ובתורת נתינה שייך שפיר אגיד גביה דהא הנתינה אגיד גביה דנותן ונשאר אגיד משיחה מהנתינה אצלו דהא הוי מקצת גט בידה ומשיחה בידי ולא קרינן בגט ונתן אע"ג דבעלמא קרינן ונתן לרעהו כמאן דפסיק דמי משא"כ בגט לא קרינן ונתן משא"כ במגרשה שלא ע"י

נתינה אלא בתורת קנין והקנין החזקה הוא קנין גמור ומעשה הקנין לא אגיד גביה שפיר מתגרשת וראיה גמורה לדברינו מהא דדעת הר"ן ז"ל דבקנין אגב לא בעינן ציבורין ע"כ פירש"י ז"ל קנין אגב ואין להק' לדברינו הא דגרסינן בדף ע"ז ע"ב גבי פיסלא דאושלה מקום דחד מקום מושלי אינשי תרי לא מושלי אינשי והתם ע"כ מתורת חצר הוא דאי באגב הא לא בעינן ציבורין וכן בדף ע"ט גבי אר"ח רשויות חלוקות בגיטין כו' דתרי מקומות לא מושלי אינשי. אכן נלפענ"ד דז"א דע"כ כדברינו הוא דבשאלה אינו מועיל בגט בתורת חצר משום דאגיד הגוף להמשאיל וידו כידה בכח הקנין שיש לו בחצר ע"י דעת אחרת מקנה לו וכיון דיש לו כת וזכות הקנין בחצר אינו מועיל בגט בתורת יד משום דעדיין אגיד בידו והא דקני בפיסלא בחצר שאולה הוא כדפרש"י ז"ל דאושלה מקום בחצירו לקנות בו גט עכ"ל דכיון דשאל לה על קנין גט בפירוש א"כ כת הזכי' והקנין שיש לו בחצר שאל לה ומושאל אצלה כח הקנין שלו בהחצר ודוקא במשאיל סתם דאז נשאר אצל משאיל כת הזכי' והקנין בחצירו ע"י הגוף שלו ולהשואל כת הזכי' והקנין ע"י השתמשותו משא"כ במשאיל בפירוש לחבירו רק את זכות הקנין שלו שיש בחצירו פשיטא דנקנה הזכות הוה להשואל וקונה בקנין את הגוף לכת הזכי' להקנין שבו א"כ כי משאיל לה בפירוש את חצירו רק לקנות הגט ע"כ השאיל לה זכות מכח הקנין שיש לו בחצירו ושייך כל זכות הקנין שבחצר זה להשואל דהיא האשה דמה לי במשאיל הגוף להשתמשות או דמשאיל הגוף לזכות הקנין שעל ידו שיהא לו כח היד על ידו וע"כ אמר ר"ח רשויות חלוקות בגיטין ופרש"י ז"ל אם השאילה הבעל מקום בחצירו לזכות גיטה לא השאילה גגו או ביתו ולא אמרינן לא קפיד דתרי מקומות לא מושלי עכ"ל וגם שם פרש"י ז"ל דהשאילה בפירוש לקבלת גיטה דהא ע"כ התם לא שאיל לה הגוף על השתמשות דהא אינו מבורר מקום נפילת הגט וכ"ז שלא נפל הגט אינה יודעת איזה מקום השאיל לה וע"כ כל השאלה הוא רק על זכות הקנין וכח היד שעל ידו וע"כ מהני שפיר הקנין שתזכה להגט על ידי החציר ולא אגיד ביד שלו דהא אין לו שום יד דהא השאיל לה כח ידו שיש לו ע"י החצר משא"כ הכא בשכ"מ דל"ל דהקנה לה כח הקנין שלו בהחצר ז"א דהתוס' ז"ל מקשים הא הוי טלי גיטך מעג"ק ותירצו כיון דהגט בא מרשות הבעל לרשותה הוי כאילו נתנו לה עכ"ל ומבאר בא"מ ז"ל סי' קל"ט סי"ח משום דהחצר הוי שליח של הבעל וע"י הקנין שנעשה מחצירו חצירה נעשה כמו שמסר שליח הבעל לידה דהשתא הוי ידה והק' ע"ז הא לא חזרה שליחות אצל הבעל כמו במס' גיטין דף כ"ד דהשליח גופיה של הולכה נעשה שליח לקבלה נקרא לא חזר שליחות אצל הבעל כדפרש"י ז"ל שליח לא מקרי אלא המשתלח מזל"ז שראוי לחזור אצל שולחו

ולומר עשיתי שליחותך לחבירך וזה אינו ראוי לחזור אצל שולחו שהרי לא נשתלח אלא לעצמה ואת"כ נעשה הוא בעל מעשה ובטל השליחות קודם שתחזור ע"ש וה"נ החצר דבעל והוא שליח הבעל נעשה יד האשה והיא בעלת דבר ומתרץ דדוקא היכא דנעשה משליח הולכה שליח לקבלה דשלוחו של אדם כמותו והוי עתה השליח בעל מעשה אבל הכא בחצר כיון דחצר דאשה מידה אתרבי ולא הוי שלוחו של אדם כמותו ולא הוי החצר במקום האשה אלא האשה בעצמ' מקבלת ע"י ידה דהחצר כידה אריכתא דמי לפיכך שפיר יכול להיות החצר שהוא שלוחו של בעל יד האשה והרי בא הגט משולחו ליד האשה משא"כ משליח הולכה דנעשה שליח לקבלה דשליח קבלה אינו כיד האשה אלא שלוחה ושלוחה כמותה ועומד במקומה והרי הוא עתה בעל המעשה וחשוב השליח מקבל עי"ש תמצית דבריו ז"ל דכשהחצר הוא שליח חשוב החצר שהוא במקום האשה והוא המקבל את הגט משא"כ אם החצר הוא יד חשוב שהאשה בעצמה מקבלת ע"י ידה והבעל המעשה הוא גוף אחר דהיא האשה והחצר אינו כמו האשה עי"ש וא"כ הכא בשכ"מ דמקנה החצר שהוא שלוחו לידה ע"כ ל"ל דהשאיל לה החצר רק על כח הקנין ז"א דהא אימתי אמרינן דחצר דאשה הוי ידה דוקא ביש לה חצר בעצמה או הוי ידה וחצר דגברא ביש לו חצר הוי שלוחו משא"כ באם הגברא הקנה להאשה רק כח הקנין והזכי' מחצירו הרי אין בכוחה לזכות יותר מגברא דאתיא מחמתו דהא היא באתה מכותו וא"כ הוי החצר שליח להולכה שמוסר לשליח לקבלה ולא חזרה שליחות אצל הבעל ולא הוי חצירה חשוב כידה רק בשהשאיל לה התשמיש מהחצר דאז נקנה לשואל כח השתמשות של החצר השייך לו וכח השתמשות מן החצר ששייך לה נעשה אצלה יד אע"ג דלגבי הבעל היה ההשתמשות כח שליחות אבל השתא ששייך לה נעשה אצלה יד כמו באשה שקנתה חצר מגברא נעשה אצלה יד משום דלא קנתה מגברא רק הגוף והשתמשות ולא כח הזכי' והקנין רק הגוף והשתמשות והגוף והשתמשות נעשה ממילא כח היד אצלה משא"כ אם הגוף והשתמשות הוא עדיין חצר של גברא רק דהקנה לה מכח הקנין שיש לו מן הגוף והשתמשות האיך יעשה אצלה יד הא כל כח הקנין והזכי' הוא בא מן גוף והשתמשות של חצר גברא ואין בו רק כח שליחות דהא הוי חצר דגברא ולא נ"מ למי הוא קונה לאיש או לאשה אלא אזלינן בתר החצר אם הוא חצר דגברא כח הקנין שלו הוי שליחות ואם הוא חצר דאשה כח הקנין שלו יד משא"כ בפיסלא דהבעל בעצמו זורק הגט לתוך החצר שפיר השאיל לה כח הזכיה והקנין והוא כח השליחות מחצירו אצלה וכשהבעל זורק הגט להחצר הוי הבעל מוסר הגט לשלוחה והוי כדת ול"ל דהקנה לה בשכ"מ על שניהם על השתמשות ועל כח היד ז"א דהא כיון שיש לה

השתמשות א"כ לשיטת רש"י ז"ל ממילא יש לה יד דהא במציאה החצר זוכה להשוכר לשיטת רש"י ז"ל ואי בדעת אחרת מקנה לו מאי זכתה ששייך לה היד הא האחר לא הקנה לה איזהו שאלה שייך וכי שייך שאלה על כל עיקר שלא יהא להבעל יד וכמו דלא שייך במוכר לחבירו שדה שיהא כל הקנין שלא יהא שייך למוכר פשיטא דע"ז לא חל הקנין והא באופן זה הכא לא חל הקנין שיהיה לה יד אלא העיקר שיהא מסולק ידו ולא חל הקנין רק על סילוק יד המוכר ולשיטת רש"י ז"ל לא מהני על סילוק אפילו קנו מידו עי' ברש"י ז"ל במס' כתובות דף פ"ג ובא"ז ז"ל בהגהת אשר"י ז"ל במס' ב"ב דף מ"ג ע"ש וע"כ פשיטא דהכא בשכ"מ שהתקנה היא דתיחוד ותפתח דלא מתחזי דהוא לשם קנין ע"כ דלא מיירי כההיא דפיסלא שהשאיל רק על קבלת הגט כנ"ל דא"כ מוכח דלשם קנין הוא דמי נתן לה רשות השתמשות שתפתח את המנעול ואח"כ תסגירנו [כדפירש הרא"ש ז"ל דהי' סגור ופתחה וסגרה והסגירה הוא לשם חזקה ולא הפתיחה עי"ש] אלא ע"כ דהשאלה הוא על רשות השתמשות וא"כ הי' לה רשות להשתמש לפתוח ואח"כ סגרה לא לשם קנין רק לשמור ביתה כנ"ל. ועפ"ז יתורץ הקושיא על הרא"ש ז"ל מטבעת שאולה כנ"ל דהנה גרסינן ירושלמי במס' מע"ש פ"ה ובמס' גיטין בפ' התקבל ה"א ר' זעירא בעי קומי ר"מ אף לענין מתנה כן אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו א"ל תמן התורה זיכתה אותה בגיטה והיא עושה שליח לקבל דבר שהוא שלה אית לך מימר במתנה אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו ע"כ וגדולי האחרונים ז"ל עמלו לפרש הסוגיא הזאת ונתבאר בע"ה בדברינו שם דהנה כתבו האחרונים ז"ל עי' בקצוה"ח ז"ל סי' ר' ובא"מ סי' קל"ט דגט אינו בתורת זכי' והקנאה אלא בתורת נתינה דהא קי"ל כתבו על איסורי הנאה כשר וקי"ל דאין זכי' באה"נ וגם דגט איתא בע"כ ואין זכי' בע"כ אלא דגט הוא בתורת נתינה דכיון שנתקיים הנתינה מיד ליד מגורשת והנה זה פשיטא באם אמר עושה שליח שיקבל דבר מחבירו לא חל השליחות באם שחבירו אינו נותן לו ואם חבירו נותן לו על אופן שלא יזכה עבור חבירו אלא שיוליך ליתן לחבירו פשיטא דלא זכה בעצמו עבור חבירו דהא צריך שחבירו יזכה לו וכיון שחבירו אינו מזכה על ידו ואינו רוצה שיזכה עבור חבירו אלא יוליך ליתן לחבירו פשיטא דאין לו כח לזכות עבור חבירו משא"כ בגט כשהאשה עשתה אותו שליח לקבלה והבעל א"ל הולך ותן לה והוא רוצה לזכות עבורה דאז שפיר מהני דהא כיון דידו כידה ויש לו רשות מן הבעל לתפוס בידו הגט והשליח רוצה שיהא ידו כידה ואף דהבעל אינו רוצה לזכות ע"י מ"מ מה בכך הא הבעל אינו צריך לזכות אלא כיון דעשה הנתינה התורה בעצמה מזכה לה הגט וכיון דהבעל עשה הנתינה מידו ליד השליח והשליח רוצה שיהא ידו כידה הרי חשוב נתינה

ומה איכפת לן אם הבעל אינו רוצה לזכות על ידו הא כיון דהיה נתינה התורה בעצמה מזכה לה ואין אנו צריכין לזיכוי דהבעל ועי"ז יתפרש היטב הסוגיא הזאת דהנה שם קאי על הא דהתקבל גיטי הוא אומר תן לה דס"ל לרבי דמגורשת ע"ז בעי ר"ז קומי ר"מ אף במתנה כן ע"ז א"ל תמן התורה זיכת' אותה בגיטה והיא עושה שליח לקבל דבר שהוא שלה כלומר דהא לא בעינן שהבעל יזכה לה אלא התורה בעצמה מזכה לה וא"צ לזיכוי דהבעל והיא עושה שליח לקבל דבר שהוא שלה אבל אית לך מימר במתנה אדם עושה שליח לקבל דבר שאינו שלו כיון דהנותן אינו רוצה לזכות על ידו והאיך יכול לזכות וע"כ עפ"ז עולה שפיר דהנה במעשה דר"ג וזקנים דאיתא במס' ב"מ דף י"א אם ר"ג מטלטלי אג"ק הקנה או ע"י חצר שקלינן וטרינן בגמ' שם ולכאורה יש להבין בכ"מ בקנין אגב דנקנה ע"י הקנין של הקרקע למה באמת צריך אגב והאיך מהני אגב הא ממילא זוכה בחצירו וחצירו זוכה לו ממילא אפילו בלא קנין אגב אבל ז"א דהא חצירו לא זכה לו ממילא אם הנותן אינו רוצה לזכות לו ע"י הנתינה וכי הנותן דבר לחבירו ואינו רוצה שיזכה המקבל האם יזכה ממילא וכיון שכן בשאינו רוצה הנותן שיקנה על ידי הנתינה של חצר אלא ע"י אגב לא קני רק ע"י אגב משא"כ בגט בנותן החצר שהגט מונח בו במתנה לאשה והוי חצירה וכי מהני מה שאינו רוצה לזכות לה ע"י הנתינ' אלא ע"י קנין אגב ז"א וכי מה לן לו ולקנין אגב שלו הא כיון דהוה הנתינה התורה זכתה אותה בגיטה והאיך תופס כאן מקום לקנין אגב שלו ולא דמי לכ"מ כמו בעובדא דר"ג וזקנים דהתם אם אינו רוצה שיזכה ע"י הנתינה לא זכה רק ע"י אגב משא"כ כאן האיך בכוחו לזכות בקנין אגב לבתר הנתינה ולא משכח"ל בגט כלל קנין אגב רק בשאלה דלא נקנה בנתינה אבל במתנה לא משכח"ל קנין אגב ואין מקום לחול קנין אגב על הנתינה דהא אין בידו לעשות שהנתינה לא תהי' נתינה ע"כ פריך שפיר רב עילש מה שקנתה אשה קנה בעלה ואפילו מה שהוא משאיל נמי קנוי לו ואין לומר דאנן סהדי שנתן לה במתנה ז"א דא"כ הי' קנין אחר ע"י הנתינה ולא ע"י אגב א"כ הוי שינוי מקנין לקנין ולא דמי לטבעת שאולה דהתם אינו שינוי בקנין בין שאלה למתנה וע"כ הקנין הזה נקנה במתנה משא"כ הכא דהוי שינוי מקנין לקנין דאי במתנה בטל הקנין הזה ונקנה בקנין אחר ע"כ לא אמרינן אנן סהדי בינוי מקנין לקנין ודו"ק:

תמן בגופו קידש וחמץ משש שעות ולמעלן טב הוא כלום ברם הכא בתניים שבו קידש כו'. לפי דברינו לעיל דלפיכך כתב גט על אה"נ כשר משום דגט הוא בתורת נתינה ולא בתורת וכו' מש"ה לא איכפת לן אף שאין זכיה באה"נ משא"כ בקידושין דצריך זכי' צ"ב

האיך יועיל באה"נ. ומצאתי שעמד בזה הא"מ ז"ל והניח בצ"ע ולפענ"ד דלפיכך ס"ל לרשב"א ז"ל באמת דבקידושין על אה"נ פסול משים ה"ט הנ"ל ויש להאריך בזה ודוק: **דר"ע אמר בשחצייה שפחה וחב"ח במאורסת לב"ח**. מכאן מוכח כגדולי הדור ז"ל מה שתמה עליהם בעל ק"נ ז"ל במס' גיטין דף מ"ג וז"ל תמהני על שני גדולי הדור רבינו והרמ"ה ז"ל דאימתי ס"ל לרש"י ז"ל בהא דר"ע דלע"ע לאו דוקא אלא ה"ה לכל ישראל אלא אורחא דמילתא נקט הנ"מ במס' גיטין דף מ"ג בהאי צד למ"ד דתפסי קידושין אבל במס' כריתות למ"ד דלא תפסי קידושין ס"ל לר"ע דע"ע דוקא ולא ב"ח והניח בצ"ע ובירושלמי מוכח בפירוש כדבריהם ז"ל דבפירוש גרסי' בירושלמי בברייתא דר"ע ור' ישמעאל בההיא דר"ע במאורסת לב"ח ודוק:

הלכה ב

ר"א אמר בשטר של כסף כו'. ראיתי להציג בכאן מה שהי' לי משא ומתן בענין מניקה שנתנה בנה למניקת ונשבעת המניקת ועבר וכנס האיך הדין בדיעבד לברר שיטות הראשונים ז"ל בזה ובהענין הזה נתבררתי היטב פי' הירושלמי הזה וזהו מה שכתבתי בהלכה הזאת דנראה לפענ"ד בענין הזה דהנה ידוע לשיטת הגמ' ביבמות ובכתובות ובפוסקים ראשונים ואין להאריך ולהעתיק הסוגיות ופוסקי' ז"ל רק נבאר ביאור הגר"א ז"ל באה"ע סי' י"ג סקל"ט על הגהות רמ"א ז"ל וי"א דאם נשבעה המניקת וכנס לא יוציאה הגהת מרדכי דכתובות וכתב הגר"א ז"ל אבל כל הפוסקים חולקין על זה ועמ"ש למטה עכ"ל וצ"ב להבין היטב ביאור כוונתו העמוקה איזהו פוסקים חולקין ע"ז דלא מצינו רק דאוסרין לכתחלה בנשבעה המניקת אבל אם עבר וכנס לא מצינו דיסברו דיוציא ולא מצאתי בשום פוסק דיחלוק על הגהת מרדכי הנ"ל ולכאורה המחבר בשו"ע חולק דכתב בסי' י"ב עבר ונשא בתוך זמן זה וכו' ויוציא בגט ע"כ וקאי על מה שכתב למעלה בסי' י"א דאסור לכנוס מניקה אפילו נשבעה המניקת ע"ז כתב דאם עבר ונשא דיוציא בגט ואכולהו קאי אף בנשבעה המניקת ולפיכך כתב רמ"א ז"ל דעת הגהת מרדכי ז"ל בלשון י"א דהמחבר ז"ל חולק אבל קשה לי על המחבר ז"ל מאיזה מקור הוציא הדין דאף אם עבר ונשא יוציא בגט כי לשונו הוא לשון הרמב"ם ז"ל בפי"א מה' גירושין והרמב"ם ז"ל לא נקט האי דינא כלל בנשבעה המניקת אלא נתנה בנה למניקת לחוד ע"ז כתב עבר וכנס יוציא בגט אבל להמחבר דנקט בנתנה בנה למניקת אף בנשבעה המניקת אסור' להנשא א"כ האיך נקט אח"ז עבר ונשא אף בדיעבד יוציא בגט מאיזה מקור הוא וגם בב"י ז"ל לא מבואר שום פוסק דיחלוק על הגהת מרדכי ז"ל הנ"ל בנשבעה המניקת לענין דיעבד וגם מ"ש הגר"א ז"ל דכל הפוסקים חולקין ע"ז ועמ"ש למטה ולא מצאתי

למטה בכל דברי הגר"א ז"ל שום משמעות לזה. ונראה לפענ"ד לתרץ ולפרש עומק הענין לאמיתה בע"ה ומתחילה נבאר מה דלכאורה קשה לי לדעת הפוסקים ז"ל דנתנה בנה למניקת אסורה דחיישינן שמא תחזור המניקת הא גרסינן במס' ב"מ דף מ"ט ע"א דאר"א אר"י ישראל שאמר לב"ל כור מעשר יש לך בידי ב"ל רשאי לעשותו תרו"מ על מקום אחר אי אמרת בשלמא לא מצי למיהדר משום הכי רשאי אלא א"א מצי למיהדר בי' אמאי רשאי אישתכח דקאכיל טבלים ופירש"י ז"ל משום הכי רשאי דיש לו לסמוך על מה שכתוב שארית ישראל לא יעשו עולה וגו' וא"כ הכא אמאי חיישינן לחזרת המניקת ואמאי לא חיישינן גבי אכילת טבלים לחזרה אלא סמכינן דשארית ישראל לא יעשו עולה אלא ודאי דהכא חיישינן לחזרה דלא הוי עולה חזרת המניקת דקי"ל פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום משום עבדי הם כדאיתא במס' ב"מ דף י' ע"א ולכאורה נראה דמניקת חשיבא פועל ולא כשוכר פרה לחלבה ז"א אלא כפועל חשיבא דהא התנא מנאה במתניתן במס' כתובות דף נ"ט ע"ב גבי אלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה טוחנת וכו' ומניקה את בנה וכ"כ בס' מחנה אפרים ז"ל בשם הרשב"א ז"ל בסי' ת"א ע"ש דיכולה לחזור כדין פועל אבל מ"מ קשה לי דאפילו דיכולה לחזור מ"מ בכ"מ לא חיישינן לחזרה אפילו במקום דמצי למיהדר ביה דכ"כ הרשב"א ז"ל מובא בר"ן ז"ל במס' נדרים דף פ"ה ע"א דלא חיישינן לחזרה ומביא ראי' מהמקדש את האשה ע"מ שאין עליה נדרים ונמצאו עלי' נדרים אינה מקודשת ואמאי מותרת להנשא לאחר הא יש לחוש שמא תלך אצל חכם ויתירה ונמצא מקודשת למפרע כדאיתא במס' כתובות דף ע"ד ע"ב אלא ע"כ דלא חיישינן לחזרה אלא נעמיד הדבר בחזקתו [והוא ירושלמי בב' מקומות במס' כתובות ובמס' קידושין] אפילו גבי נדרים דמצוה לאיתשולי עליהם מ"מ לא חיישינן לחזרה והא דחיישינן לחזרה במס' ב"מ דף מ"ט הנ"ל דפריך הגמרא א"א דמצי למיהדר אמאי רשאי הא אישתכח דקאכיל טבלים כבר תירצתי בחיבורי חנה דוד בתירוץ דחיישינן לחזרה שמא לא יבוא לידי תיקון למפרע אבל לא לשמא יבוא לידי קילקול למפרע דלזה לא חיישינן ולא אכפול הדברים מפני אריכות ועי"ש א"כ קשה למה חיישינן הכא לחזרה שמא יבוא לידי קילקול ע"י חזרה הא לשמא יבוא לידי קילקול לא חיישינן לחזרה אלא ע"כ דהכא מפני פקו"נ של תקנת הולד חששו חכמים לחזרה לחומרא ואי נימא דאין להמניקת דין פועל דיכולה לחזור אפילו בחצי היום ומשורת הדין אינה יכולה לחזור א"כ למה חששו לחזרה הא ב"ד אביהם של יתומים ולא יניחו אותה לחזור ומאי איכפת לן בחזרתה ואי דאיתא בושה לבוא לב"ד הא כתבו המחברים דדוקא לתבוע להיורשין בשביל בנה יש בושה אבל לתבוע אדם אחר אינה בושה ואי דכתב הרא"ש ז"ל בתשובה

בהא דחיישינן לחזרת המניקת וא"ל שתשכור מניקת אחרת דלאו אורח ארעא לאהדורי אחר מניקת אחרת כשהיא נשואה לבעל אבל יש בידה שלא לאהדורי אחר מניקת אחרת רק שתלך לב"ד וב"ד לא יניחו אותה לחזור א"ו דמשום דמשורת הדין יכולה המניקת לחזור בה מדין פועל דחוזר בחצי היום והשתא נבאר דין פועל דחוזר בחצי היום דמבואר במס' ב"מ דף י' דהוא מטעם עבדי הם ולא עבדים כו' אם הוא דרשה גמורה או אסמכתא בעלמא הוא ומצאתי בס' פלפולא חריפתא בפ' השוכר את האומנין ס"ק ח' דכתב וז"ל דאי דרשה גמורה היא א"כ לא יהא כח בידם שישכירו עצמם כלל לשכירי יום אלא לאו דרשה גמורה היא וחכמי' הוא דתקינו להם חזרה ואסמכוה על המקרא עבדי הם וכו' עכ"ל ולכאורה דבריו תמוהין דמאי מייתי ראיה דא"כ אין כח בידם שישכירו עצמם כלל לשכורי יום ז"א דהא יכולין לחזור בהם א"כ מטעם זה גופא יכולין לשכור עצמם דשוב לא עברו על עבדי הם ולעולם דרשה גמורה היא באמת התוס' ז"ל במס' ב"מ דף י' ע"א כתבו כן וז"ל ונ"ל דמ"מ מותר אדם להשכיר עצמו דדוקא ע"ע שאינו יכול לחזור בו ואינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר שיחרור עובר משום עבדי הם עכ"ל לכאורה משמע מתוס' ז"ל הנ"ל דאין הוכחת הפ"ח ז"ל הנ"ל הוכחה דהוי מדרבנן די"ל דבאמת הוי דאורייתא והא דמותר להשכיר א"ע משום דיכול לחזור כנ"ל אבל לאחר העיון נראה לפענ"ד דע"כ כדעת הפ"ח ז"ל הנ"ל דהוא מדרבנן דהא ידוע שיטת הריטב"א ז"ל בשם רבותיו ז"ל מובא בח"מ בטור ז"ל סי' של"ג דדוקא פועל בלא קנין יכול לחזור אבל בקנין אינו יכול לחזור בו והריב"ש ז"ל חולק ע"ז וכתב המבי"ט ז"ל אילו ראה הריב"ש ז"ל מה שכ' הריטב"א ז"ל בשם רבותיו ז"ל לא היה חולק ע"ז ומובא בש"ך ז"ל סי' של"ג והקצה"ח ז"ל שם חולק על הש"ך ז"ל ודעתו דלית מאן דפליג על הריטב"א ז"ל זולת המחבר דפסק אפילו כשקיבל כל שכרו יכול לחזור וא"כ לא גרע כסף קנין דע"ע דנקנה בכסף אם כן ה"ה בקנין דיכול לחזור וכן מביא אח"כ דעת המהרי"ק ז"ל דבקנין אינו יכול לחזור ומקשה הקצה"ח ז"ל מאי אלימי' קנין מכסף הא ע"ע נקנה בכסף ונראה לפענ"ד דאין זה קושיא דלעולם ס"ל כדעת הריטב"א בשם רבותיו ז"ל דבקנין אינו יכול לחזור והא דבקיבל כל שכרו יכול לחזור שאני כסף מקנין דהא בתשו' מיימוני בס' קנין כאב וז"ל דפועל יש לו דין עבד עברי דמה"ט אמרינן פועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום דילפינן לה מעבד עברי דיוצא בגירעון כסף דכל קולי דע"ע יהבינן לפועל מק"ו דהשתא עבד עברי דעבד איסורא וקעבר על עבדי הם וגופו קנוי מקילין בו כל שכן פועל עכ"ל פי' דרבנן נתנו לפועל כל דין עבד עברי מק"ו והמהרי"ק ז"ל ס"ל כמו התשובת מיי' ז"ל הנ"ל והא דהקשה הקצה"ח ז"ל דא"כ אמאי פסק מהרי"ק ז"ל דבקיבל דמי שכירות יכול

לחזור והמעות חוב והא בע"ע צריך ליתן המעות דמי גירעון כסף ז"א די"ל דבע"ע דיוצא בגירעון כסף הוא דקונה עצמו בזה כדתני במתניתין וקונה עצמו בשנים וביובל ובגירעון כסף והוא קנין חדש ולא חזרה לחוד דהא גופו קנוי רק התורה נתנה לו רשות לקנות א"ע בע"כ דרבו וצריך ליתן המעות לקנות עצמו בחזרה מן רבו ואם לא יתן המעות הגם דהתורה נתנה לו רשות לחזור בע"כ דרבו אבל במה יקנה א"ע בחזרה מן רבו הא גופי' קנוי ע"כ דנותן הכסף בע"כ דרבו ונתנו רבנן זכות דע"ע לפועל כמו דע"ע חוזר בע"כ דרבו כן נמי פועל חוזר בע"כ דרבו ואבל בהא לא משוינן לו כמו דע"ע דחוזר בע"כ מחויב ליתן הכסף כן נמי פועל דחוזר בע"כ צריך ליתן הכסף דז"א דהתם נותן הכסף לקנות א"ע כמו שכ' המהרי"ק ז"ל משום דגופי' קנוי ומדויק לשון מהרי"ק ז"ל דע"ע אינו קונה עצמו אלא בשנים וביובל ובגירעון כסף אבל פועל חוזר בו אפי' קיבל כבר דמי שכירות וכו' אפ"ה יכול לחזור בו והמעות חוב עליו משא"כ בעבד דקונה עצמו בגרעון כסף שמגרע פדיונו ויוצא וקונה עצמו בכסף ישיב לבעליו כי כסף מכניס וכסף מוציא עכ"ל והוא כמו שכ' דהתם צריך לכסף דכסף מכניס וכסף מוציא וצריך כסף לצאת אם דהתורה נתנה רשות להע"ע לחזור בע"כ דרבו אבל במה יקנה עצמו ע"כ צריך לכסף כמו דכסף מכניס כן כסף מוציא אבל פועל דאין גופי' קנוי למה צריך כסף ורק חכמים נתנו לו כח של ע"ע דיכול לחזור בע"כ דרבו דהא דנתנו חכמים לפועל הכח של חזרה הוא דילפינן מע"ע ולפ"ז י"ל דכל הני מרבוותא ז"ל ס"ל כדעת הריטב"א ז"ל בשם רבותיו ז"ל כאשר נבאר אי"ה בסמוך ולא יקשה קושית הקצוה"ח ז"ל מ"ש כסף מקנין דהא כסף גופיה קנין יחשב דכאשר נבאר אי"ה בדברינו לקמן דתשו' מיימוני ז"ל סובר כמו הריטב"א בשם רבותיו ז"ל יתורץ כעין חומר אולם זאת קשה לי לומר דתשובת מיי' ז"ל הנ"ל יסבור כדעת הריטב"א ז"ל דבקנין אינו יכול לחזור בו הפועל א"כ גרע הפועל מע"ע דע"ע יכול לחזור אפי' בקנין ובשטר דקי"ל ע"ע נקנה בשער ויכול לגרע הכסף שלקח ואילו בפועל שנשתעבד בקנין לא יכול לצאת ובתשו' מיי' הנ"ל מבואר דבפועל יכול לחזור מק"ו דע"ע דיוצא בגירעון כסף ונראה לפענ"ד דלעולם כולם ס"ל כדעת הריטב"א ז"ל בשם רבותיו המהרי"ק והמבי"ט ז"ל וגם התשו' מיי' ז"ל הנ"ל דאיכא למימר דס"ל כדעת רש"י ז"ל במס' קידושין דף י"ד ע"ב גבי ע"ע וקונה עצמו בכסף מנ"ל וכו' נמכר לישראל מנ"ל א"ק והפדה מלמד שמגרעת פדיונה ויוצאה פרש"י ז"ל מדלא כתיב תפדה מכלל שאף האדון מסייע בפדיונה אלמא בכסף נקנה דאי לא קצאה בדמים מאי מגרעה עכ"ל והקשו הרשב"א והרמב"ן והריטב"א ז"ל דאימא דקני' בשטר ונתן כסף בתורת דמים ומדמיה מגרעת ויוצאה ע"כ פירשו פירוש אחר כשם שקונה עצמה בכסף

כך נקנית בכסף עי"ש שכ' בשם ר"ת ז"ל ואבל לפי שיטת רש"י ז"ל לא משכחת גרעון כסף רק שקנאה בדמים. ויש להביא ראיה לשיטת רש"י דגרסינן במס' קידושין דף י"א ע"ב רשב"ל אמר טעמייהו דב"ש כדחזקי' דאמר חזקי' אמר קרא והפדה מלמד שמגרעת פדיונה ויוצאה א"א בשלמא דיהיב לה דינר הוא דמגרעה ואזלה עד פרוטה אלא אי אמרת דיהיב לה פרוטה מפרוטה מי מצי מגרעה ודילמא הכי קאמר רחמנא היכא דיהיב דינר תגרע ואזלה עד פרוטה היכא דיהיב לה פרוטה לא תגרע כלל לא ס"ד דומיא דיעוד מה יעוד אע"ג דאי בעי מיעד ואי בעי לא מיעד כל היכא דלא מצי לייעד לא הוי זביני' זביני ה"נ כל היכא דלא מצי למגרע לא הוי זביני' זביני ע"כ מוכח מהך סוגיא דאם נקנה בשטר כמו דקי"ל בע"ע שנקנה בשטר אם הוציא שטר של מתנה בלא דמים לא מצי למגרע דל"ל דמגרע לפי השיווי באם נתן העבד שטר של מתנה לשש שנים ונמצא דהיה שוה שש מנה ורוצה לצאת אחר ג' שנים דמגרע שלשה מנים כשלשה שנים האחרונים ז"א דא"כ מאי קפריך היכא דיהיב לה פרוטה לא תיגרע כלל דלמא מגרעת לפי השיווי והא דקי"ל בדף כ' ע"א דמגרע לפי הקל אם נשבח מגרע לפי דמים ואם הוזל מגרע לפי השיווי היינו לקולא דעבד כדאיתא שם אבל אי לא מצי למגרע כלל לפי המעות כגון בשטר מתנה אימא נמי דיש בידו לגרע לפי השיווי אבל מהך סוגיא מוכח בפירוש דלא נתנה התורה כח לעבד לצאת רק בגירעון כסף של הדמים ולא לפי השיווי ואי אין בידו לגרע לפי הדמים לא מצי למגרע כלל וה"נ מוכח מלשון המשנה דנקט גבי ע"ע וקונה עצמו בגרעון כסף ואילו בעבד כנעני גרסינן וקונה א"ע בכסף ולא בגרעון כסף דהתם קונה א"ע מדעתו דרבו בכסף כמה שרוצה רבו אבל הכא בע"ע קונה א"ע בגרעון כסף דמגרע ממעות הראשונים וע"כ לא משכחת לה רק בשנתנה בכסף דאי בשטר מתנה אין כאן גירעון ועוד מוכח מהך סוגיא הנ"ל דאם נקנה הע"ע בשטר ונתן כסף בתורת דמים אין כאן דינא דהגירעון כסף דעיקר גירעון כסף שצוותה התורה הוא מדמי מקנתו ואפי' אם נקנה בפרוטה א' בתורת קנין והשאר מעות בתורת דמים לא שייך גירעון דעיקר הגירעון הוא מדמי מקנתו דאלת"ה קשה מנ"ל למילף דאשה נקנית בדינר מאמה העברי' דאי אמרת בשלמא דיהיב לה דינר מגרעי ואזלה עד פרוטה אלא אי אמרת דיהיב פרוטה מפרוטה מאי מגרעה דאימא נקנית בפרוטה לחוד ודינר נתן לה בתורת דמים ואימא אשה נמי נקנית בפרוטה לחוד ועיקר הקנין של קידושין סגי בפרוטה ויתן לה השאר בתורת דמים א"ו מוכח מהך סוגיא דלא שייך גרעון רק מדמי מקנתו ואי דנקנית בפרוטה לא מצי למגרעה דהשאר דהוא מתורת דמים לא מצי למגרעה וכפירש"י ז"ל במתניתין וז"ל בגרעון כסף פודה א"ע ומגרע לו אדונו מפדיונו דמי שיעבוד השנים שעברו והכל

לפי חשבון דמי מקנתו כדכתיב והיה כסף ממכרו וגו' [והאי' בנמכר לעכו"ם כתיב אך ילפינן בג"ש לנמכר לישראל בדף כ' ע"א] ועולה יפה שיטת רש"י ז"ל דילפינן דנקנה בכסף דא"ק והפדה מלמד שמגרעת פדיונה ויוצאה אלמא בכסף נקנה דאי לא קנאה בדמים מאי מגרעה ושפיר פרש"י ז"ל וז"ל מדלא כתיב תפדה משמע שאף האדון מסייע בפדיונה אלמא בכסף נקנה דאי לא קנאה בדמים מאי מגרעה עכ"ל כלומר מדהאדון מסייע ע"כ דהוא גירעון דמקבל השנים שעברו בדמים וע"כ דהוא נקנה בכסף ואין לומר בשטר מתנה ז"א דלא שייך גרעון ומאי מגרעה ואין לומר שנקנה בשטר ונתן לה כסף בתורת דמים כנ"ל ז"א דלא שייך גירעון רק מדמי מקנתו כדכתיב מכסף מקנתו כדפרש"י ז"ל במתניתין וכמו שהבאתי ראיה לשיטת רש"י ז"ל מסוגיא דדף י"א ע"ב הנ"ל ונמצא דשיטת רש"י ו"ל מדיליף בגמרא דנקנית בכסף מוהפדה על כרחך אם קנאה בשטר ונתן לה כסף בתורת דמים לא מצי למגרעה ועפ"ז יומתק שיטת הירושלמי ויהיה קילורין לעינים בע"ה דלכאורה קשה הא אמרינן שם בסוגיא דף י"ב ע"א דומיא דיעוד מה יעוד אע"ג דאי בעי מייעד ואי בעי לא מיעד כל היכא דלא מצי לייעד לא הוי זביני זביני ה"נ כל היכא דלא מצי למגרעה לא הוי זביני זביני א"כ בשטר מתנה ובשטר של קנין מכסף בתורת דמים דלא מצי למגרע לשיטת רש"י ז"ל א"כ היכי הוי זביני זביני דהא קי"ל כל היכא דלא מצי למגרע לא הוי זביני זביני אבל ז"א דמהיכן ילפינן כל היכי דלא מצי למגרע לא הוי זביני זביני מדומיא דיעוד דא"ק אשר לא יעדה והפדה מקשינן והפדה ליעדה והאי והפדה דמיירי בגירעון כסף וקנאה בכסף ע"כ לשיטת רש"י ז"ל א"כ מקשינן דווקא קנין כסף ליעוד דבעינן דיהא בכסף כדי גירעון אבל בפרוטה דלא שייך גרעון לא נקנית והנ"מ היכא דקנאה בכסף אבל אם קנאה בשטר ליכא הקישא ליעוד ולא בעינן גרעון כלל ולא איכפת לן על דלא מצי למגרע' ועפ"ז יומתק הירושלמי בפירקין על ההיא מתניתין דע"ע נקנה בכסף ובשטר וה"ג בשטר ר' אבוה אמר בשטר של כסף הא בשטר של מתנה לא שמא יחזור בו העבד מעתה אפילו בשטר של כסף יכול הוא לחזור בו א"ל שמא תבא שנת רעבון ויחזור בו רבו ע"כ והוא סגור ומסוגר ואין לו פירוש כלל וכלל דהאיך יחזור בשטר מתנה ובשטר של כסף ועפ"י שיטת רש"י ז"ל הנ"ל, יומתק מאי דה"פ ר' אבוה אמר בשטר של כסף הא בשטר מתנה לא שמא יחזור בו העבד כלומר שמא ירצה העבד לחזור והאיך יחזור דהא מצינו דהתורה נתנה להעבד עברי הזכות שכשירצה לחזור יחזור ויצא בגרעון כסף וא"כ האיך נקנה בשטר מתנה דהאיך יוצא וממאי מגרע וניחוש שמא ירצה העבד לחזור ולא יכול לחזור וע"כ דלא נקנה בשטר מתנה ופריך הגמ' מעתה אפילו בשטר של כסף יכול לחזור בו בתמיה [ומי

שרגיל בלשון הירושלמי מבין שזה הוא בלשון בתמיה] כלומר דע"כ אף בשטר של כסף אינו יכול לחזור בו דלא שייך גרעון רק בדמי מקנתו ולא בשטר של כסף כשיטת רש"י ז"ל וע"כ דלא איכפת לן על שמא ירצה לחזור דיהא יכול רק בכסף אבל לא בשטר ל"ש בשטר מתנה ל"ש בשטר של כסף וא"ל שמא תבוא שנת רעבון ויחזור בו רבו לא כקס"ד דשמא יחזור בו העבד ע"ז לא איכפת לן רק בנקנה בכסף אבל לא בשטר ל"ש בשטר מתנה לא שנא בשטר של כסף וזה ברור בע"ה לשיטת רש"י ז"ל וכיון דזכינו לזה מעתה י"ל דגם התשובת מיימוני ז"ל סובר כדעת הריטב"א בשם רבותיו ז"ל דבקנין אינו יכול לחזור בו רק בכסף דאף דס"ל דהא דפועל יכול לחזור בו הוא מתורת גרעון כסף מק"ו דע"ע לא קשה קושייתינו הנ"ל דהא לפי זה יגרע הפועל מע"ע דע"ע שנקנה בשטר של כסף והקנין הוא בשטר והכסף בתורת דמים יוצא בגרעון כסף ואילו פועל שנקנה בקנין וכסף בתורת דמים לא יכול לחזור בו ונמצא דע"ע עדיף מפועל ואנן ילפינן פועל מע"ע בק"ו כנ"ל ז"א דסובר כשיטת רש"י ז"ל דאף ע"ע אינו מגרע בשטר של כסף כהירושלמי הנ"ל. [ומעתה י"ל הקושית הקצוה"ח ז"ל למה בשקבל כל שכרו יכול לחזור דלא גרע קבלת הכסף מקנין ז"א דאיכא למימר דס"ל כתשו' מיימוני ז"ל הנ"ל דהא דפועל יכול לחזור בו הוא מתורת גירעון כסף וגרעון כסף לא משכחת לה רק בנקנה בכסף אבל לא בשטר של כסף]. וכיון דמסקינן דרוב הפוסקים ז"ל סברי כשיטת הריטב"א בשם רבותיו ז"ל דבקנין אינו יכול לחזור א"כ קשה האיך יכול פועל להשכיר את עצמו בקנין דהא עובר משום עבדי הם כמו ע"ע דהא כל עיקר ההיתר הוא משום דיכול לחזור ע"כ אינו עובר משום עבדי הם וכיון דאינו יכול לחזור אז עובר משום עבדי הם ואלא ע"כ כדעת הפ"ח ז"ל הנ"ל דהוא מדרבנן לענין חזרה ולעולם לא עבר על עבדי הם ואפילו לדעת התוס' ז"ל הנ"ל דמחלקין בין ע"ע לפועל דע"ע אינו יכול לחזור ע"כ עובר הוא אבל פועל משום חזרה גופה ע"כ אינו עובר אין הפירוש כמו שסברנו מתחילה דזה עיקר החילוק דא"כ יקשה מפועל בקנין כנ"ל אלא הכי עיקר כוונת התוס' ז"ל דלכאורה שפת יתר הוא בתוס' ז"ל שאינו יכול לחזור ואינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר שיחרור ע"כ עובר משום עבדי הם עכ"ל ולכאורה קשה למה לנו כל האריכות הוי ליה למימר דע"ע שאני משום דאינו יכול לחזור משא"כ פועל דיכול לחזור ולמה להם לסיים ואינו יוצא קודם זמנו אלא בשטר שיחרור אלא ע"כ דהכי כוונתם ז"ל דתרתי בעינן א' דאינו יכול לחזור רק בתורת גרעון [דהוא חשוב קנין חדש כמו שמבאר בקצה"ח ז"ל] ב' דאינו יוצא קודם זמנו בלא שטר שיחרור כלומר אף ברצון האדון כדאיתא במס' קידושין ולימא לי' באפי תרי זיל אמר רבא זאת אומרת ע"ע גופו קנוי עי' במס' קידושין דף ט"ז ע"א ואי

הוי חדא ריעותא דהיינו דאינו יכול העבד בעצמו לחזור אבל ברצון שניהם לא הי' צריך שטר שיחרור לא הי' מיחשב עבד ולא קעבר על עבדי הם ואי דהי' הריעותא דצריך שטר שיחרור ברצון שניהם אבל העבד בעצמו היה יוצא בגרעון כסף והמעות חוב עליו כמו בפועל ג"כ אינו עובר משום עבדי הם כיון דיכול לחזור כמו פועל והמעות חוב עליו אבל עכשיו דאיכא ב' חסרונות א' שאינו יכול לחזור ושהמעות יהי' חוב ב' דאף ברצון שניהם צריך שטר שיחרור ע"כ עובר משום עבדי הם ולפ"ז בפועל בקנין דאינו יכול לחזור הפועל אבל ברצון שניהם א"צ ג"ש ע"כ אינו עובר דליתא ב' החסרונות דדוקא בע"ע דאיכא ב' חסרונות א' דלא יכול לחזור ב' דברצון שניהם ג"כ צריך ג"ש ואינו יוצא קודם זמנו בלא שטר שיחרור אבל פועל דאינו צריך ג"ש לא שייך עבדי הם ונמצא א"כ דפועל בלא קנין יש ב' מעלות דיכול לחזור ואינו צריך ג"ש ובקנין אף דאינו יכול לחזור אבל ברצון שניהם לא שייך ג"ש ע"כ אפילו לדעת התוס' ז"ל הנ"ל לא שייך בפועל עבדי הם כיון דא"צ ג"ש וע"כ הא דאמרו רבנן דפועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום משום עבדי הם אסמכתא בעלמא דלגבי פועל לא שייך עבדי הם ולא עבר על עבדי הם ונמצא דהא דפועל יכול לחזור הוא תקנתא דרבנן. ועוד נראה לפענ"ד להביא ראי' דהא דפועל יכול לחזור הוא רק מדרבנן ודרשה דעבדי הם הוא רק אסמכתא בעלמא מהרא"ש ז"ל גופי' דכתב אפילו נשבעה המניקת שלא תחזור בה דלא חיישינן לחזרה אעפ"כ אסור משום דמיחלף בלא נשבעה ואי ס"ד הא דפועל יכול לחזור משום איסורא דעבדי הם הוא מדאורייתא א"כ קשה האיך חל השבועה כלל הא הוי נשבע לבטל את המצוה אלא ע"כ דהוא מדרבנן ושבועה חלה על איסורא דרבנן כמו שמוכח מתוס' ז"ל במס' שבועות דף כ"ג ע"ש וכן דעת הרא"ש ז"ל עי' במל"מ ז"ל בפ' ה' עי"ש אבל יש לדחות ראי' זו דלעולם איכא למימר דהוא מדאורייתא ואי קשה האיך חל השבועה הא כיון דמדאורייתא הוא א"כ קשה אמאי מותר להשכיר עצמו וע"כ הוא משום דיכול לחזור וכיון דנשבע שלא לחזור הרי נשבע לבטל את המצוה ז"א דאימתי שייך נשבע לבטל את המצוה דוקא היכא דהאיסור הוא בלא שבועה אבל אי כל האיסור הוא משום שבועה שפיר חל השבועה והכא בלא השבועה מותר שלא לחזור דהא אינו מחויב לחזור ורק משום השבועה אינו יכול לחזור והוי האיסור מחמת השבועה חל השבועה וראי' לזה דגרסינן במס' כתובות דף ע' ע"א וכיון דמשועבד לה היכי מצי מדיר לה וכו' דאמר לה צאי מע"י במזונותיך וכו' לא צריכא דרגילה בבית נשא ובמגלגלה בהדי' דאמרה ליה עד האידנא דלא אדרתן מצינא לאיגלגולא בהדך ע"כ וכתבו התוס' ז"ל אע"ג דע"י הנדר חל השיעבוד והאיך חל הנדר אבל כיון דבלא הנדר לא הוי השיעבוד ורק השעבוד הוא מן הנדר שפיר חל הנדר

וה"נ דכוותי' כיון דכל האיסור הוא משום השבועה שפיר חל השבועה ואכמ"ל. ועכשיו דמסקינן הא דפועל יכול לחזור בו הוא מדרבנן נמצא דהוי תרתי מדרבנן א' חשש החזרה דבכ"מ אין חוששין לחזרה כמו שכתבנו לעיל והכא חוששין ב' דהא דמועיל החזרה הוא ג"כ מתקנתא דרבנן נמצא דהוי תרתי מדרבנן. ועי"ז נבואה ויתבאר שיטת הגר"א ז"ל ונבין במה תלי הדין של עבר וכנס בנשבעת המניקת אם יוציאנה או לא וזה תלי ברבוותא ז"ל דנבאר פי' הגמ' במס' כתובות דף ס' ע"ב הנ"ל דגרסי' שם ר"פ ור"ה בדר"י סבור למיעבד עובדא כההיא מתניתא אמרה להו ההיא סבתא בדידי הוה עובדא ואסר לי ר"נ והא ר"נ שרי לבי ריש גלותא שאני ר"ג דלא הדרי בהו א"ל ר"פ ואתון לא תסברוה מהא דתניא הרי שהיתה רדופה וכו' כולן צריכות להמתין ג' חדשים דר"מ וכו' ואמר ר"נ הלכה כר"מ בגזרותיו אמרי ליה לאו אדעתין והלכתא מת מותר גמלתו אסור ע"כ וכתבו התוס' והרא"ש ז"ל דלאו דגזרינן נתנה אטו לא נתנה ז"א דא"כ היכי שרי ר"נ לריש גלותא אלא דגזרינן נתנה בנה למניקת שמא תחזור המניקת משא"כ בריש גלותא דלא הדרי ומ"מ אפי' בנשבעת אסורה דמיחלף בלא נשבעה דוקא נתנה אטו לא נתנה לא מיחלף דמינכרה משא"כ נשבעה בלא נשבעה מיחלף ולא ילפינן מריש גלותא דהדבר ידוע ולא אתו למישרי באשה אחרת עי"ש זאת היא שיטת הרא"ש ז"ל והב"י ז"ל הביא כל השיטות וכתב בשם הר"ח ז"ל דכתב דלית הלכתא כר"נ דשרי לבר"ג ועוד הביא ראי' לדבריו ממה שהשמיטו הרב אלפס ז"ל והרמב"ם ז"ל גם כתב הרב המגיד ז"ל בפי"א מהלכות גירושין יש מי שכתב אם נשבעה המניקת וכו' שמותר ואין זה עיקר שרבינו ז"ל והלכות ז"ל לא הביאו הא דר"ג או שהם סוברים שאינה הלכה או שלא אמרו אלא בדר"ג דוקא שנודע לכל וכן הר"ן ז"ל בפ' אע"פ וז"ל ואר"פ ואתון לא תסברוה מהא דתני' הרי שהיתה רדופה וכו' כלומר אע"ג דאין כאן להבחין וכו' דהא לא מיעברא לא פלוג רבנן בתקנתא וה"נ לא פלוג רבנן בין שהיא מניקתו או שאינה מניקתו ומעתה ק"ל כיון דאפילו בשאינה ראוי' לא פלוג אמאי מפליג בדבי ר"ג א"ו צ"ל דשאינה ראוי' לילד וכיוצא בה ל"ל קלא ואתי לאיחלופי משא"כ בדר"ג והרי"ף ז"ל לא כתב הך דר"ג ולא הרמב"ם ז"ל בהלכות גירושין ולא ידעתי למה שאין לדחותה מהלכה מהא דתניא הרי שהיתה רדופה דאלמא דלא פלוג דהא ר"נ גופיה דפסק כר"מ שרי להא לדבי ר"ג אלא דדבי ר"ג קלא א"ל ולא אתי לאיחלופי וכו' וכל המעיין בצדק ירגיש שזו הסוגיא נחלקת לדינא בב' שיטות שיטת רש"י והרב אלפס והרמב"ם והר"ן והר"ח ז"ל קיימי בחדא שיטתא ושיטת התוס' והרא"ש ז"ל קיימי בשיטה חדא ונ"מ בין ב' שיטות האלו לדינא דלחד שיטה מהא דא"ל ר"פ ואתון לא תסברוה מהא דתניא הרי שהיתה רדופה נסתר התירוץ הראשון שאני דבי ר"ג

דלא הדרי בהו אלא תירוץ אחר יש מהא דר"ג והא דא"ל ר"פ ואתון לא תסברוה היא קושיא אחריתי ולא משום קא דר"נ דחשש חזרה דלעיל ולחד שיטה קאי התירוץ הראשון במקומו שאני דבי ר"ג דלא הדרי בהו והא דא"ל ר"פ ואתון לא תסברוה היא קושיא הראשונה מהא דר"נ דאסר להסבתא משום חשש חזרה קפריך להו ר"פ למה לא סברוה מעצמם החשש דחזרה דקא דר"נ דרש"י ז"ל פירש אלמא לא פלוג רבנן וה"נ לא פלוג רבנן במניקה שמת בעלה בין שהיא מניקתו או שאינה מניקתו עכ"ל וזהו דלא כשיטת התוס' והרא"ש ז"ל דהוא משום גזירה שמא תחזור המניקת אלא משום לא פלוג וכ"כ בשיטה מקובצת ז"ל דלדעת רש"י ז"ל הוא משום לא פלוג ולא משום גזירה שמא תחזור וא"כ קשיא הא דר"ג וע"כ שאני ר"ג דלא שכיח ומלתא דלא שכיח לא גזרו בהו רבנן ע"כ. ונמצא דלשיטת רש"י ז"ל הוא משום לא פלוג ור"ג מילתא דלא שכיח ולא שייך לא פלוג וע"כ לפי המסקנא לא קיימא התירוץ הראשון שאני דר"ג דלא הדרי בהו דלא שייך הך תירוצא רק דוקא בהטעם דגזירה משא"כ בדלא פלוג וכן הרב אלפס והרמב"ם והר"ח ז"ל קיימי בהך שיטה דלהמסקנא משום לא פלוג ולא משום גזירה ולא שייך תירוצא שאני דר"ג דלא הדרי בהו רק מתרצין דר"ג קלא אית לי' ומפורסם ולא אתי למיחלף כמו שכ' הגר"א ז"ל דר"ג מפורסם ולא אתי למיחלף ולא שייך בי' ל"פ ולא משום דלא הדרי בהו משא"כ לשיטת התוס' והרא"ש ז"ל דלהמסקנא נמי לא אמרינן ל"פ רק משום גזירה ע"כ קיימא הך תירוצא דבר"ג לא הדרי בהו במסקנא ומ"מ בנשבעת אסורה דמיחלפא בלא נשבעת ולפיכך לענין בדיעבד בעבר וכנס ובנשבעת תלי בזה דלהך שיטה דלהמסקנא נמי לא אמרינן ל"פ ורק משום גזירה כמו בקושי' וקאי הך תירוצא דבר"ג לא הדרי בהו ולא אמרי' ל"פ רק משום גזירה ונמצא בהא דתניא לא ישא אדם מעוברת חבירו ומניקת חבירו ואם נשא יוציא ולא יחזיר עולמית דר"מ וחכמים אומרים יוציא ולכשיגיע זמנו ליכנס יכנס לא נכנס בכלל הגזירה הזאת נתנה בנה למניקת דלא ס"ל ל"פ דבין נתנה בין לא נתנה ודומיא למת דמותר רק גזירת חכמים אחריתי היא שמא תחזור ולא מצינו בהאי גזירה שאם כנס יוציא או שלא יחזיר עולמית כמו שקנס ר"מ בגזירה הראשונה [דלא מצינו דרבנן קנסו כן בכ"מ שאמרו יוציא] או דיוציא ולכשיגיע זמנו לכנוס יכנוס לרבנן וכיון דלא הוי בהך גזירה הראשונה מנ"ל למימר דגם בהא דנתנה בנה למניקת יוציא ג"כ דאין מדמין גזירת חכמים זל"ז וכמו דמיבעיא במס' יבמות דף כ"ה במוציא אשתו משום ש"ר דאסור לחזור לכתחלה אם קנסו חכמים בהאי גזירה ג"כ דאם כנס יוציא או לא קנסו וכיון דהאי גזירה אחריתי ולא נכנס בכלל הראשון דלא ישא אדם מעוברת חבירו ואם נשא יוציא ואפילו אם נדחה הראי' מהא דיבמות הנ"ל אבל לפ"מ

שכתבתי דגזירה דחזרה הוא תרי מדרבנן ומבואר בכו"כ מקומות בתוס' ז"ל דאין לדמות בשום מקום חד דרבנן לתרי דרבנן אך מ"מ היכא דאיכא החשש דחזרה בוודאי יוציא דשמא תחזור המניקת משא"כ בנשבעה דלא הוי חשש דחזרה רק איסורא מדרבנן משום איחלופי פשיטא דאין מדמין גזירת חכמי' זה לזה משא"כ לשיטת הסוברי' ז"ל משום ל"פ ולא משו' גזירה דשמא תחזור א"כ פשיטא ופשיטא דאם כנס יוציא דהא בפי' תנינן לא ישא אדם מעוברת וכו' ואם נשא יוציא וזה כוונת הגר"א ז"ל בס"ק ל"ט דאם נשבעה המניקת וכנס לא יוציאנה מהא דר"ג כנ"ל כלומר דקאי הך תירוצא במסקנא דבר"ג לא הדרי בהו ומ"מ לכתחלה אסור דגזרינן נשבעת אטו לא נשבעת ומסיק דכל הפוסקי' ז"ל חולקין ע"ז כמ"ש למטה וזה הוא בס"ק שאח"ז וז"ל לא דמי לדר"ג כמ"ש בסוגיא ואת לא תסברא וכו' הרי שהיתה רדופה וכו' ור"ל לא פלוג וה"ה כאן והא דר"ג שאני דמפורסם מילתא וכמו מת דמותר משא"כ בכה"ג עכ"ל ע"ש והוא משום ל"פ ולא שייך הך תירוץ הראשון בדר"ג דלא הדרי בהו ולא שייך נשבעה המניקת כלל ונמצא לפ"ז בדנשבעה המניקת תלי בב' שיטות אם דלא פלוג או משום גזירה וע"כ לשיטת כל הסוברי' ז"ל דל"פ אף בדיעבד תצא משא"כ לשיטת התוס' והרא"ש ז"ל דסברי כהגהת מרדכי ז"ל הנ"ל. נמצא דביארנו דהגהת מרדכי ז"ל לאו יחיד הוא בזה אלא הוא שיטת התוס' והרא"ש ז"ל ודוק:

ר"ה בעי ניחא חלה ואח"כ ברח כו' המורדת על בעלה כו'. עי' במס' ב"מ דף ע"ט גבי ספינה זו ויין סתם דבלא"ה לא יכול לקיים התנאי ע"ש ודוק. והפדה מלמד שאינו מיעדה לו עד שיהא ביום כדי לפדותה ובמע"י שו"פ כו' א"ר חייא בר אדא הכל מודין בע"ע עד שיהא שם שו"פ כו'. דגרסינן במס' קידושין דף י"ט ע"א אמר רבא אמר ר"נ המקדש במלוה שיש עלי' משכון מקודשת מדר"י בר"י לאו אמר ר"י בר"י מעות הראשונים לאו לקידושין ניתנו האי הלואה היא והיא גופה משכון וכי משייר בה שו"פ ומיעד הוי קידושין ה"נ ל"ש ע"כ ופרש"י ז"ל דמקדשה בדמי גרעון שיש לו עלי' או הם או שויים עכ"ל והק' בתוס' ז"ל וז"ל ונראה לדקדק דקסבר ר"י בר"י דע"ע אין גופו קנוי דאי ס"ל דגופו קנוי מה ענין זה אצל מלוה שיש עלי' משכון דאין כאן מלוה כלל אלא מקדשה בהקנאת גופה לעצמה וקשה מנ"ל מדר"י בר"י להוכיח דמלוה שיש עלי' משכון מקודשת דלמא אינה מקודשת והכא היינו טעמא דמקודשת משום דסבר ר"י בר"י דגופה קנוי ומנ"ל דסבר ר"י בר"י דאין גופו קנוי אך ז"א דע"כ ס"ל דאין גופו קנוי דאי ס"ד דגופו קנוי למה לי' לשייר שוה פרוטה דאפילו בפחות מש"פ כיון דמקדשה בהקנאת גופה ואפי' נשתייר פחות מש"פ עדיין גופה קנוי עד סוף שש וא"כ כי מקדשה בהקנאת הגוף

לעולם יש ש"פ דהאיך משכחת לה דלא יהא שוה פרוטה כיון דהגוף קנוי לו ממילא איכא לעולם ש"פ דע"ז יקנה הגוף שלו וראיתי הסברא הזאת בס' פ"י ז"ל ע"ש וכה"ג כ' הקצה"ח ז"ל בסי' ס"ו גבי שמין את הנייר אם יש בו שו"פ מקודשת ואי לא אינה מקודשת וז"ל ואי נימא דהלוקח מצי לעכב את הנייר עד שיסלק כל החוב א"כ ודאי לעולם איכא שו"פ וכמ"ש הרב המגיד ז"ל בפכ"ג מה' מלוה בהא דכתב הרמב"ם ז"ל אם טען המלוה אבד שט"ח ישבע היסת ז"ל אע"פ שאין נייר של שטר שוה פרוטה מ"מ מחמת ראי' שבו אפילו אחר שכתב שובר נותן לו הלוה יותר מפרוטה עכ"ל ע"ש. וה"נ דכוותי' וזה סבר' נכונה. ולכאורה עומד לנגדינו על האי סברא של הה"מ ו"ל ובעל פנ"י ז"ל ובעל קצוה"ח ז"ל ירושלמי מפורש בפרקין הלכה זו דגרסי' והפדה מלמד שאינו מיעדה לו עד שיהא ביום כדי לפדותה ובמעשה ידיה שוה פרוטה ובגירועי' שו"פ דר"י בר"י וחכמים אומרים מיעד והולך עד דמדומי חמה אמר ר"ח בר אדא הכל מודים בע"ע עד שיהא שם שו"פ ע"כ עי' בק"ע ז"ל הכל מודים בע"ע שאם לא נשתייר שו"פ שאינו יכול לגרוע ע"כ ולכאורה קשה דהא לעולם איכא שו"פ דאפי' לא נשתייר שו"פ ממעשה ידיו מ"מ איכא שו"פ משום הקנאת הגוף ול"ל דרחב"א ס"ל דאין גופו קנוי ז"א דא"כ מנ"ל לומר דהכל מודים דאפי' רבנן מודים דבעינן שו"פ מנ"ל דלמא רבנן ס"ל דגופו קנוי א"כ איכא לעולם שו"פ דהא ע"כ דהך ברייתא דמכילתין בבבלי דף ט"ו דתנא וקונה א"ע בכסף ובש"כ ובשטר ע"כ מוכח דגופו קנוי דא"כ קשה שטר ל"ל לימא לי' באפי בי תרי זיל א"נ באפי ב"ד זיל ומוכח ע"כ דע"ע גופו קנוי כדא תא בגמ' דף ט"ז ע"א בהדיא וא"כ מנ"ל לרחב"א להוכיח דהכל מודין בע"ע עד שיהא שם שו"פ דהא למ"ד דס"ל דגופו קנוי לעולם איכא שו"פ. ולכאורה י"ל דלעולם ס"ל לר"ח ב"א דגופו קנוי ומ"מ ס"ל דלא מהני הגירעון רק שיהא ש"פ בעצם הגירעון ובמעשה ידיו אבל מה ששוה פרוטה מן הקנאת הגוף ע"ז לא מהני וליכא לאקשויי כיון דאי ליכא שו"פ בעצם הגירעון לא מהני הגירעון א"כ מנ"ל להוכיח דר"י בר"י ס"ל דאין גופו קנוי דלמא לעולם ס"ל דגופו קנוי והא דבעינן שישייר שו"פ משום דבהקנאת הגוף לא מצי לקדשה בלא שטר שיחרור ואי דע"י הגירעון קנתה הגוף א"כ עכ"פ צריך לגרע ובעינן שו"פ בעצם הגירעון וע"כ בעי ר"י בר"י דוקא שו"פ אבל מ"מ מקדשה בהקנאת גופה וש"פ בעינן משום דעצם הגירעון בעי ש"פ כר"ח ב"א הנ"ל אבל אי משום הא לא קשה דהא ההיא דר"ח ב"א בירושלמי לאו דברי הכל הוא ולכאורה נראה דאיכא פלוגתא בזה בירושלמי דגרסינן בפירקין ה"א בכסף הוא נקנה ואינו נקנה לא בתבואה ולא בכלים בכל אתר את עביד שוה כסף ככסף והכא לית את עביד שוה כסף ככסף א"ר אבא מרי שניא היא ששינה עליו הכתוב כסף

ככסף אף רחב"א יודה שאם ביקש לגרוע שמגרע ויוצא אפילו בתבואה אפי' בכלים ועמלו המפרשים ז"ל לבאר ולפרש מאי שייכות הך דר"ח בר אדא הכא אבל האמת לאמיתו דהכוונה הוא על דר"ח בר אדא דהכא דטעמא דר"ח ב"א דס"ל דבעינן שישייר שו"פ על הגירעון אף ע"פ דבגירעון לא כתיב כסף רק ישיב גאולתו ולא כתיב כסף גאולתו וא"כ אמאי מדקדק אפרוטה דוקא ואלא ע"כ דדייק ישיב גאולתו מכסף מקנתו וכי היכי דבעינן כסף גבי מקנתו ה"נ בעינן כסף גבי גאולתו ואין כסף פחות מש"פ כדאי' בירוש' בפירקין הל' ג' ר' יוסי בשם ר' מנא ר' תנחום ר"א בשם ר' יוחנן אין קרקע נקנה בפחות מש"פ מה טעמא שדות בכסף יקנו וכו' ע"ש ואין כסף פחות משו"פ וכיון דר"ח ב"א ס"ל דבעינן כסף גבי גירעון ובעינן ש"פ דבעינן כסף כמו גבי כסף מקנתו וכיון דגבי כסף מקנתו קפיד הכתוב דכסף דוקא ולא בתבואה ולא בכלים א"כ ה"א דגם גירעון דומה לו ובעינן כסף דוקא כמו כסף מקנתו ע"ז קמ"ל דאף רחב"א יודה שאם ביקש לגרוע שמגרע ויוצא אפי' בתבואה ואפי' בכלים וזה ברור בע"ה לאמיתה של תורה ומלשון זה משמע מדקאמר אף ר"ח ב"א יודה משמע דלא מיבעי' למאן דלא ס"ל דר"ח ב"א דלא בעינן כסף גבי גירעון בודאי לא קפדינן דלא יהא הגירעון בתבואה וכלים דהא לא קפדינן כלל אכסף ולא בעינן אף ש"פ אלא דאף ר"ח ב"א יודה שלענין גירעון לא קפדינן דלא יהא בתבואה וכלים אף דקפדינן בגירעון על כסף ובעינן פרוטה א"כ מדקאמר אף ר"ח ב"א משמע דאיכא דפליגי עליו ולא קפדינן בגירעון אכסף ולא בעינן פרוטה בגירעון א"כ י"ל דר"נ ס"ל דלא בעי' פרוטה בגירעון וע"כ מדייק דר"י בר"י ס"ל דאין גופו קנוי דאל"כ ל"ל ש"פ דהא לעולם איכא ש"פ ואי דבעינן דהגירעון יהא ש"פ בעצמו ולא ע"י הגוף ולפיכך בעינן שו"פ של שיווי הגירעון בעצמו ז"א דר"נ לא ס"ל דבעינן ש"פ בגירעון ויכול לגרע אפי' בפחות מש"פ והא דבעינן ש"פ גבי ר"י בר"י הוא משום הקידושין ואי ס"ד דגופו קנוי א"כ מקדשה בהקנאת הגוף דהוא ש"פ לעולם ול"ל לר"י בר"י ש"פ אלא ע"כ דס"ל דאין גופו קנוי לו. אבל ז"א דהא ע"כ לשיטת הבבלי כולהו ס"ל דדמי גירעון לכסף מקנתו ובעי' גבי גירעון כמו גבי כסף מקנתו דגרסי' במכילתין דף ח' ע"א מכסף מקנתו בכסף הוא נקנה ואינו נקנה בתבואה וכלים האי תבואה וכלים ה"ד אילימא דלא מקני בהו כלל ישיב גאולתו אמר רחמנא לרבות שו"כ ככסף ואי ס"ד דגאולה לא דמי כקנין דבקנין בעינן כסף משא"כ בגאולה א"כ מאי פריך מגאולה אקנין א"ו דהבבלי ס"ל דדמי גירעון לקנין וכי היכי דבעי' כסף גבי קנין כן בעינן נמי גבי גירעון וכיון דבעינן כסף אין כסף פחות מש"פ כדאיתא בירושלמי הנ"ל. וא"כ חוזר קושיתינו לדוכתי' מנ"ל למידק דאין גופו קנוי דלמא גופו קנוי בהקנאת גופה ולעולם איכא ש"פ בהקנאת גופה

והא דבעי' ש"פ משום דע"כ אינו יכול להקנות גופה בלא שטר שיחרור אלא ע"י הגירעון ובעינן ש"פ בגירעון עצמו וכיון דאיכא ש"פ בעצם הגירעון אז נקנה הגוף ומתקדשת בהקנאת גופה אך האמת יורה דרכו דלעולם לא בעינן ש"פ בעצם הגירעון דמאי איכפת לן במה דבעצם הגירעון ליכא ש"פ כיון דסוף סוף ש"פ משום הקנאת הגוף רק ר"ח ב"א ה"ק דעד שיהא שם ש"פ דהגירעון כסף שאמרה התורה הוא על כסף הקנין דאם לקחו בשש מנה לשנה והגיע החשבון בדרך משל פרוטה לשעה ורשות ביד העבד להחזיר להאדון הכסף שלקח ממנו ע"פ החשבון ואם נשאר שעה אחת עדיין פרוטה אצלו של כסף מקנתו ויכול ליתן להאדון הפרוטה אבל אם נשאר רק חצי שעה ואז אין ביד העבד רק חצי פרוטה של כסף מקנתו אינו יכול לגרע וליתן להאדון חצי פרוטה הגם דשוה החצי שעה פרוטה שלימה משום הקנאת הגוף מ"מ יכולת ביד העבד ליתן להאדון חצי פרוטה ולקנות א"ע דהא הגירעון הוא על כסף מקנתו וכיון דבכסף מקנתו אין לו רק חצי פרוטה לא איכפת לי' להעבד מה ששו"פ מקנית הגוף וה"א דהרשות בידו ליתן חצי פרוטה ולגרע ולצאת קמ"ל ר"ח ב"א דאין גירעון בחצי פרוטה דבעינן כסף ואין כסף בפחות משוה פרוטה ואינו יכול לגרע רק בפרוטה שלימה אפי' דלא מגיע להאדון בכסף מקנתו רק חצי פרוטה ולעולם הוא ש"פ אפי' ברגע האחרון והא דקמ"ל ר"ח ב"א דבעינן שיהא שוה פרוטה דאפי' מכסף הגירעון ליכא שוה פרוטה אין רשות ביד העבד לגרע בחצי פרוטה אבל אם העבד רוצה ליתן לו פרוטה בעד החצי שעה משום דשוה אצלו פרוטה מקניית גופו שפיר דמי. ור"ח ב"א קמ"ל דהעבד אינו יכול ליתן חצי פרוטה לגירעון אף דלא מגיע להאדון בכסף מקנתו רק חצי פרוטה דבחצי פרוטה ליכא גירעון דבעינן כסף אבל אי נותן לו פרוטה שלימה מפני ששוה אצלו פרוטה מהקנאת גופו שפיר דמי וע"כ שפיר מוכח דר"י בר"י ס"ל דאין גופו קנוי דאי ס"ד גופו קנוי ל"ל שוה פרוטה דאפילו אינו שוה פרוטה נמי מקודשת בהקנאת גופה דהוא לעולם ש"פ:

היה נשוי את אחותה ומתה מ"ד בסוף ניתן כסף ליעודים א"צ כסף אחר מ"ד משעה הראשונה ניתן כסף ליעודים צריכה כסף אחר אפילו כמ"ד בסוף ניתן כסף ליעודים צריכה כסף אחר למה כו' שאין קידושין תופסין כו'. כן גי' הק"ע ז"ל ומוכח היא וה"פ עפ"מ דגרסינן במכילתין דף נ"ט הרי את מקודשת לי לאחר ל' יום מקודשת אע"פ שנתאכלו המעות כו' למלוה לא דמי ופירש הרשב"א ז"ל דכיון דאמר לה בפירוש דיהיב לה לשם קידושין א"צ שיאמר דבהנאת מחילת מלוה מקדשה והוי כמאן דאמר לה דמי ע"ש וכבר הקשינו בחיבורנו ס' שו"ת רידב"ז סי' י"ח ע"ז ע"ש. והנה בדף י"ט גרסינן אמר רבא אר"נ המקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת מדר"י בר"י עי"ש ופירש

הרשב"א ז"ל משום שהחזיר לה המשכון ע"ש ובדף י"ט ע"ב גרסינן תניא אידך המוכר את בתו והלך וקידשה לאחר שיחק באדון ומקודשת לשני דברי ריבר"י משל לאומר לאשה הראמ"ל לאחר ל' יום ובא אחר וקידשה בתוך ל' יום מקודשת לשני וכו' משל לריבר"י פשיטא מהו דתימא הא לא אמר לה לאחר ל' קמ"ל ופרש"י ז"ל דדמי אהדדי דכיון דתלה הכתוב יעוד במעות הללו לאחר זמן מעיקרא כי יהבינהו להכי יהבינהו שאם ירצה ליעד מיעד ואפ"ה כיון דלא אמר מעכשיו מקודשת לשני עכ"ל ז"ל ולכאורה קשה דמנ"ל להוכיח דבמחזיר המשכון מקודשת לריבר"י דשמא חזרת המשכון לא מהני במלוה והכא דמקודשת משום דדמי למקדש לאחר ל' דמקודשת אע"פ שנתאכלו המעות ולא דמי למלוה משום דכיון דיהיב לה לשם קידושין כמאן דאמר לה בפירוש בהנאת מחילת מלוה א"כ כיון דלר"י בר"י מעיקרא כי יהבינהו להכי יהבינהו שאם ירצה ליעד מיעד וילפינן מיני' המקדש לאחר ל' יום בעלמא א"כ מקודשת בלא חזרת המשכון רק משום דכמאן דאמר לה בפירוש דמי בהנאת מחילת מלוה אבל במקדש במלוה בעלמא לא מהני אפילו חזרת המשכון ותרצתי בשו"ת רידב"ז משום דרבא אמר ר"נ ס"ל כהאי מ"ד בירושלמי בפ"ב דמכלתין דניחא אדם נותן שו"כ על דינר שמא נותן שו"פ על שו"פ עי"ש דס"ל דלא שייך הנאת מחילת מלוה רק כשהחוב הוא דינר אבל בחוב של שו"פ לא שייך הנאת שו"פ על מחילת החוב של שו"פ א"כ כשלא נשתייר ביום רק כדי שו"פ לא שייך הנאת מחילת מלוה אבל למ"ד בירושלמי שם דפליג וס"ל דשייך הנאת מחילת מלוה על חוב של שו"פ א"כ אין הטעם של ריבר"י משום חזרת המשכון רק משום הנאת מחילת מלוה כמו במקדש לאחר ל' יום דמקודשת אע"פ שנתאכלו המעות ולמלוה לא דמי. ועפ"ז מובן הירושלמי בפשיטות דמעיקרא סבר מימר דלמ"ד בסוף ניתן כסף ליעודים א"צ כסף אחר כהו"א בש"ס דילן דף י"ט ע"ב מהו דתימא הא לא אמר לה לאחר ל' יום ולא דמיא למקדש לאחר ל' יום דהא לא קידשה על לאחר ל' יום כלל וא"כ לפ"ז לא יהיב מעיקרא הנהו דמים שאם ירצה ליעד לבסוף ז"א אלא השתא מגרע הגירעון כסף למקדשה ומיעדה השתא א"כ אפילו היה נשוי אחותה אז ג"כ שפיר דמי השתא דמתה אחותה דלא דמיא לאומר האמ"ל לאחר שתמות אחותך דאינה מקודשת משום דשלב"ל ז"א אלא השתא מקדשה מחדש ומקודשת בחזרת המשכון א"כ א"צ כסף אחר ע"ז אמר דז"א דאפילו למאן דאמר בסוף ניתן כסף ליעודין ג"כ צריך כסף אחר דבהאי מעות השוה פרוטה הנשאר לא יכול לקדשה דהוי מלוה וחזרת המשכון לא מהני ורק כל עיקר דמקודשת בהאי שוה פרוטה משום דמעיקרא יהבינהו לה על זה אם כן הוי מקדש לאחר שלשים יום דמקודשת משום הנאת מחילת מלוה א"כ כשהיה

נשוי אחותה לא חלו הקידושין אז על לאחר ל' משום דהוי דשלב"ל כ"ע מודיי שאין קידושין תופסין בעריות א"כ לא מהני הכסף גירעון הזה ובעינן כסף אחר ואימתי ס"ל דהמקדש על לאחר ל' מקודשת ואע"פ שנתאכלו רק דווקא בשנתפסו הקידושין על לאחר ל' אז הויא מקודשת בהנאת מחילת מלוה משא"כ בשלא נתפסו הקידושין על לאחר ל' משום דאין קידושין תופסין בעריות א"כ הוי מלוה וצריך כסף אחר וע"ז מסיק מיסבר סבר ר"י בר"י אילין יעודין דהכא קידושי תורה הן פי' דמעות יעוד הוי משום קידושין ולקידושין ניתנו דכמו במקדש על לאחר ל' לא הוי מלוה אלא הנאת מחילת מלוה כן נמי יעוד ולפ"ז יש לתרוצי קושיתן משו"ת רידב"ז דרבא ס"ל דרק חזרת המשכון מהני דס"ל אליבא דריבר"י מעות הראשונות לאו לקידושין ניתנו אבל הברייתא דדף י"ט ס"ל דאף אין תימר דלרב"י לקידושין ניתנו לא תימא דניתנו על מעכשיו ז"א אלא דניתנו על לאחר ל' כן פי' הריטב"א ז"ל עיי"ש בדף י"ט ונמצא דלמ"ד דלר"י בר"י לאו לקידושין ניתנו אינה מקודשת רק בחזרת המשכון ולמ"ד דלקידושין ניתנו מקודשת משום מקדש לאחר ל' והא דבמקדש לאחר ל' מקודשת אפילו בנתאכלו וכאן בעינן שיור שו"פ הוא משום דהתם בנתאכלו הוי חוב משא"כ הכא בלא נשתייר שו"פ אין כאן חוב כלל והברייתא קמ"ל דלר"י בר"י על כל אופנים מקודשת לשני אי ר"י בר"י ס"ל דלאו לקידושין ניתנו פשיטא דמקודשת לשני ואי לקידושין ניתנו הוי כמקדש לאחר ל' ולפיכך רבא ס"ל דלאו לקידושין ניתנו ומקודשת רק בחזרת המשכון אבל בירושלמי ס"ל דלקידושין ניתנו ומקודשת בחוב של פרוטה האחרונה שנשארת חוב ונמצא נ"מ לדינא בין בבלי וירושלמי ובין למ"ד לקידושין ניתנו או לא באם היה נשוי אחותה ופי' של בסוף ניתן כסף ליעודים הוא דחוב של פרוטה אחרונה ניתנת לקידושין וע"ז אמר ר' אבין אתיא דר"י בר"י כרשב"א דתני בפיקדון שיש לי בידך והלכה ומצאתו שנגנב או שאבד אם נשתייר שם שו"פ מקודשת כו' מלוה שיש לי בידך כו' רשב"א משום ר' מאיר מלוה כפיקדון אם נשתייר שם שו"פ מקודשת כמה דרשב"א עביד מלוה כפיקדון כן ר"י בר"י עביד יעודין כמלוה פי' דאי ס"ל כת"ק הא ס"ל דבמלוה לא בעינן שיור שו"פ וא"כ ה"נ לא היה צריך לשיור שו"פ והגם דהתם במלוה כי לא נשתייר שו"פ נמי הוי מלוה משא"כ הכא אי לא הוי משייר שו"פ אין כאן מלוה כלל ז"א דהא הפלוגתא שבין ת"ק ורשב"א הוא בזה כמבואר בירושלמי בפ"ב דבין ת"ק ורשב"א תרווייהו ס"ל דהמקדש במלוה מקודשת בהנאת מחילת מלוה רק בזה נחלקו דהת"ק ס"ל דאף דממון הנמחל אינו בעין מ"מ כיון דש"פ הנאת המחילה לא איכפת לן מה שהגוף הממון הנמחל אינו בעין אבל רשב"א ס"ל דבעינן שיהא גוף ממון הנמחל בעין והנה בתוס' ז"ל דף י"ט ע"א ד"ה במלוה

כ' דסבר ר"י בר"י אין גופו קנוי לו דאל"כ תתקדש בהקנאת גופה לעצמה ומיהו י"ל דלא בהקנאת גופה שהיא קנוי לו מקדשה דא"כ איך תתקדש בלא שטר שחרור ובלא הפקר עכ"ל ז"ל וכבר בארתי בחיבורינו רידב"ז דאע"פ שלא נשתייר שו"פ במע"י שוה פרוטה לעולם אפי' בדלא נשתייר רק שוה חצי פרוטה ממע"י מ"מ שו"פ משום שעי"ז נקנה הגוף רק ע"י קנין הגוף לא מצית להתקדש משום דלא נקנה הגוף בלא שטר שיחרור ע"כ צריך הגירעון כסף אבל לעולם הוא שו"פ משום קנין הגוף וכ"כ בס' פנ"י ז"ל א"כ להת"ק דגוף ממין הנמחל א"צ להיות בעין רק כיון ששו"פ הנאת מחילת המלוה שאינו בעין מקודשת א"כ ה"נ למה צריך לשייר במע"י ובגירועיה שו"פ הא אפילו כשלא שייר רק חצי פרוטה נמי יהא שוה הנאת מחילת מלוה של חצי שוה פרוטה הוה שו"פ משום הקנאת הגוף אלא ע"כ דס"ל כרשב"א דבעינן שיהא בהנאת מחילת מלוה ממון הנמחל בעין אבל אם אינו בעין לא מהני אפילו ששוה הנאת מחילת מלוה פרוטה אבל מכיון דגוף הממון הנמחל אינו בעין לא מהני וא"כ הכא כיון דלא נשתייר במע"י שו"פ כיון דבהקנאת הגוף לא מצי לקדשה רק בהגירעון וכיון דבהגירעון לא נשתייר שו"פ אע"פ ששוה המחילת גירעון הזה שו"פ משום הקנאת הגוף לא מהני כיון דאינו שו"פ א"כ אינו בעין ע"כ לא מהני מה ששוה הנאת מחילתה שו"פ אבל אי היה ס"ל כהת"ק דהנאת מחילת מלוה מהני אף דגוף ממון הנמחל אינו בעין א"כ למה צריך לשייר שו"פ הא אפי' כשלא נשתייר רק חצי שו"פ והוי גוף הגירעון אינו בעין מ"מ מה בכך הא שוה פרוטה הנאת מחילת הגירעון הוה ור"י בר"י ס"ל דהא דמתקדשת בגירעון הוא בהנאת מחילת מלוה א"כ אם ס"ל כת"ק דלא בעינן גוף ממון הנמחל בעין רק כיון ששוה פרוטה הנאת מחילה מהני א"כ למה בעינן שו"פ בגירעון הא הנאת מחילת מלוה של הגירעון לעולם שו"פ אפילו גוף הגירעון אינו בעין כגון דלא שוה רק חצי פרוטה נמי מהני אלא ע"כ ס"ל כרשב"א וע"כ בעינן דגוף הגירעון יהא בעין ודוק:

הלכה ג

בכסף ר' ירמיה אמר מאחר לרבו הא מרבו לאחר לא אר"ז אפילו מרבו לאחר מהו מוציא מרבו לעצמו כו' עד סוף הסוגיא רבו נותן כסף לאחרים שיצא עבדו לחירות. הסוגיא הזאת צ"ב גדול האיך משכח"ל שרבו נותן כסף ועי"ז יצא לחירות איזה דרך קנין הוא ועוד צ"ב כיון דר' יונה מסייע לר"ז מדוע לא פסקו הפוסקים ז"ל כר"ז. ונראה לפענ"ד דה"פ דהנה גרסינן בבבלי במכלתין דף ט' ע"א מתקיף לה ר"ז ב"מ והא לא דמי האי שטרא לשטרי זבינא דהתם מוכר כותב שדי מכור' לך והכא בעל כותב בתך מקודשת לי עד סוף הסוגיא וכתב הרשב"א ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל דה"פ דגבי כסף דכתיב כי יקח

ודאי בעינן שיקח הוא והיינו דלא אקשינן הכי גבי כסף והא לא דמי האי כספא לכספא דזביני דהתם מוכר אומר לו שדי מכורה לך בכסף זה והכא בעל אומר לו בתך מקודשת לי כו' ומפרקינן כיון דכסף תלי בלוקח מקשינן כולהו הויות להדדי כו' ומקשינן הא בזביני נמי הא כתיב שדות בכסף יקנו ואקשו כולהו קניות להדדי וא"ת אמאי לא אקשי לי' והא לא דמי האי שטרא לשטרא דגט דהתם מקנה כותב והכא קונה כותב וי"ל משום דאיכא למימר דומיא דגיטין דהכא והתם בעל כותב כו' ולדידי קשיא לי דאנן שטר קידושין מגירושין ילפינן מויצאה והיתה ולא משטר מכר ומאי קמקשה והא לא דמי לשטר זביני ושקלינן וטרינן מכי יקח כו' וי"ל דודאי קידושי שטר מגירושין ילפינן מיהו עיקר קידושין מדין קנייה הוא ובכולהו קיחה שייכא בהו ובכולהו תנינן נקנית וכיון שכן אנן שטר קידושין הו"ל למילף מקנית שטר זביני מה התם מקנה כותב אף הכא הול"ל שיכתוב המקנה עכ"ל ז"ל והנה איתא במכלתין דף ה' ע"א ונקיש נמי יציאה להוי' מה הויה בכסף אף יציאה בכסף אמר אביי יאמרו כסף מכניס כסף מוציא סניגור נעשה קטיגור כו' א"ה שטר נמי כו'. מילי דהאי שטרא לחוד כו' והנה לכאורה הפירוש דהגמ' נקיש יציאה להוי' מה הויה בכסף אף יציאה בכסף פירושו הוא דהבעל יתן לה הכסף ותתגרש בכסף זה שיתן לה הבעל לפיכך אמר אביי יאמרו כסף מכניס כסף מוציא סניגור כו' דאי ס"ד דהאשה תתן הכסף א"כ אמאי הוי סניגור קטיגור הא כך שורת הדין נותן דמתחלה נתן לה כסף וקידשה ואח"כ נותנת לו כסף להוציאה ממנו וכמו במקח וממכר מתחלה מכר השדה ונטל דמים מהלוקח ואח"כ כשנותן מוכר דמים ללוקח חוזר וקונה ממנו ואינו שייך סניגור קטיגור אלא ע"כ דההיקש יציאה להוי' הוא כמו בהויה נותן הבעל כן בגירושין נותן הבעל הכסף ולא דאקשינן כמו בהוי' נותן הקונה הכסף כן ביציאה נותן הקונה הכסף ז"א אלא כמו דבהוי' נותן הבעל כן ביציאה נותן הבעל וא"כ לפ"ז לפי מה דגרסינן במס' גיטין דף מ"א ע"ב והפדה לא נפדתה או חופשה לא ניתן לה מקיש שטר לכסף ובדף ל"ט ע"ב פרש"י ז"ל דכמו כן הוקש כסף לשטר א"כ כמו בשטר נותן האדון השטר לעבד שיצא לחירות אף בכסף נותן האדון הכסף לעבדו שיצא לחירות וכמו הכסף דהיציאה א"כ לפ"ז מובן מאי דס"ל לר"ז אפילו מרבו לאחר ומה דלא פסקו הפוסקים ז"ל כן הוא משום הא דאביי יאמרו כסף מוציא כסף מכניס סניגור נעשה קטיגור והא דר"ז לא ס"ל הסבר' גבי עבד דסניגור וכו' וס"ל גבי יציאה בכסף דלא מהני הוא משום טעמי' דרבא שם בדף ה' דוכתב לה בכתיבה מתגרשת ואינה מתגרשת בכסף אבל ז"א לדעת הרשב"א ז"ל דכתב דאין סניגור נעשה קטיגור והא דלא אמרינן כן באמה העברי' דאין סניגור נעשה קטיגור שא"ה דלא חשוב סניגור רק באשה דנכנסה

לאישות ע"י כסף והוי סניגור משא"כ באמה העברי' שלא חשוב סניגור דלא נכנסה רק בשם שפחות ע"ש א"כ לפ"ז בעבד דלא שייך זאת א"כ קשה למה לא פסקו הפוסקים ז"ל כר"ז ורק לפי' התוס' ז"ל בדף ה' ע"א ד"ה סניגור דמחלקין בין אמה העבריה דלא אמרינן סניגור כו' וז"ל וי"ל דבאמה העברי' ל"ל הכי לפי שמתחלה כשאבי' מכרה לשפחות הוא מקבל הכסף מן האדון א"כ כשהוא רוצה לפדותה דין הוא שיקבל האדון הכסף אבל איש שמקדש אשה הכל בא על ידו בין הקידושין בין הגירושין והתם שייך למיפרך יאמרו כסף מכניס כו' א"כ לפ"ז בעב"כ אם נימא דהאדון נותן הכסף האחרים יהי' סניגור נעשה קטיגור אבל ז"א דע"כ אין כוונת התוס' ז"ל כן דאל"כ יקשה באמת מנ"ל לאביי דאינה מתגרשת בכסף ולא מקשינן יציאה להוי' משום דיאמרו כסף מכניס וכו' אין סניגור וכו' ז"א דלמא לעולם מקשינן יציאה להוי' מה הוי' בכסף אף יציאה בכסף ומי נותן הכסף האשה נותנת הכסף דמה בקידושין נותן הקונה הכסף כן בגירושין נותן הקונה הכסף דהא כבר כתבנו בשם הרשב"א ז"ל דא"ל הכי והכי דא"ל מקשינן הוי' ליציאה גבי שטר מה בגירושין נותן הבעל אף בקידושין נותן הבעל וא"ל דמה בגירושין נותן המקנה כן בקידושין נותן המקנה א"כ כמו כן בכסף דמקשינן יציאה להוי' נימא ג"כ כך כמו בקידושין נותן הקונה כמו כן בגירושין נותן הקונה ולפ"ז אין שייך סניגור א"ו דכן כונת התוס' ז"ל דכ' בלשונם אבל איש שמקדש אשה הכל בא על ידו בין הקידושין בין הגירושין דבשלמא באמה העבריה כשהוא מוכרה הוא מקבל הכסף מן האדון ואומר לו בתי מכורה לך בכסף זה וכשהוא פודה אותה אומר האדון אמה שלי יוצאת לחפשי ממני בכסף זה משא"כ בקידושין שהכל בא על ידו בין הקידושין בין הגירושין כשמקדשה בכסף אומר ע"י כסף זה תתקדש לי וכשמגרשה אומר לה ע"י כסף זה שקבלתי ממך הרי את לעצמך דהא בעינן שיקח הוא ויגרש הוא א"כ הכל בא על ידו א"כ אי איפשר לעשות ב' הפעולות ע"י דבר אחד א"כ לפ"ז חוזר קושיתינו לדוכתי' למה לא פסקו הפוסקי' ז"ל כר"ז. ונראה לפענ"ד דמוכרח כן בפירוש בש"ס דילן דע"כ בכסף ע"י אחרי' הוא הפי' שאחרים נותנין הכסף לרבו ולא שרבו נותן הכסף לאחרים דהא לפירוש הירושלמי ה"פ דמתניתין בכסף ע"י אחרים פי' שרבו נותן כסף לאחרים ובשטר ע"י עצמו שנותן השטר לידו משום דגויבכ"א וגבי כסף מוציא מרבו לעצמו משא"כ בשטר [ומזה ראי' גמורה וברורה למה שכ' בקצוה"ח ז"ל סי' ר' דהא דאמרינן גוי בכ"א לא שייך רק בגט אשה דהוא בתורת נתינה משא"כ דבר דצריך זכי' היכי שייך דזכי היד משום הגט והגט משום היד כיון דלא זכה היד האיך זכה הגט והאיך יזכה זה עי"ז וזה עי"ז רק בגט שהוא בתורת נתינה נעשה הנתינה של גט בכ"א ע"ש ובא"מ ז"ל מביא כן בשם הרמב"ן ו"ל

במס' יבמות והכא מפורש בהדיא כן דלר"ז בכסף הוא מרבו לאחר ומהו מוציא מרבו לעצמו אבל בשטר ע"י עצמו והוא משום דבשטר דהוי בתורת נתינה גויבכ"א משא"כ בכסף דהוא בתורת קנין כדיליף במס' גיטין דף ל"ט ע"ב מזה דאף קנין חליפין או בכלים של קונה מהני נמי כמו בכסף והוא בתורת קנין כדאיתא בש"ח דילן במס' ב"מ דף י"א ע"ב חליפין דרך מקח וממכר הוא ע"ש. ומזה כתב הקצוה"ח ז"ל אפילו לשיטת רש"י ז"ל דס"ל דגט נקנה בקנין אגב מ"מ בחליפין לא נקנה משום דנתינה כתיב בגט וחליפין דרך מקח וממכר הוא ע"ש] וא"כ בשטר ע"י עצמו מהני דגויבכ"א משום דהוא בתורת נתינה משא"כ בכסף דהוא דרך מקח וממכר בתורת קנין ע"כ דוקא ע"י אחרים ולא ע"י עצמו דס"ל לר"מ אין קנין לעבד בלא רבו ואפילו אם יאמר לו ע"מ שאין לרבך רשות בהם וע"כ גט דהוי בתורת נתינה מהני ע"י עצמו אבל בכסף דהוא בתורת קנין ע"י אחרים דוקא אבל לא ע"י עצמו ורבנן דס"ל דיש קנין לעבד בלא רבו לפיכך ס"ל בכסף ע"י עצמו ג"כ וכן שטר ע"י עצמו והא דנקט בשטר ע"י אחרים הוא רשב"א כמו בש"ס דילן דף כ"ג ע"א ע"ש וא"כ לפ"ז פירוש המתניתין בדברי ר"מ בכסף ע"י אחרים הוא דוקא ע"י אחרים כדגרסינן מהו מוציא מרבו לעצמו אבל בשטר ע"י עצמו ובזה אינו מוציא אבלילא ע"י אחרים דז"א דלמה לא מהני ע"י אחרים אלא מאי ע"י עצמו אף ע"י עצמו ולא נשנית בירושלמי הברייתא המובא בש"ס דילן דגרסינן אי הכי אימא סיפא בשטר ע"י עצמו ע"י עצמו אין ע"י אחרים לא כו' אמאי לא וכ"ת מאי ע"י עצמו אף ע"י עצמו והא קמ"ל דגויבכ"א והא לא תני הכי דתניא בשטר ע"י עצמו ולא ע"י אחרים דברי ר"מ ובירושלמי לא נשנית ברייתא הזאת וע"כ סבר ר"ז בפשיטות דבכסף ע"י אחרים מוציא מרבו לעצמו ובשטר ע"י עצמו הוא אף ע"י עצמו משום דגויבכ"א משא"כ בש"ס דילן דפריך ע"ז מהברייתא דתני בשטר ע"י עצמו ולא ע"י אחרים דברי ר"מ וע"כ מוקי שלא מדעתו והא דמהני בכסף ע"י אחרים באופן זה דשלא מדעתו משני רבא משום דכסף קבלת רבו גרמה לו ושטר קבלת אחרים גרמה לו עי"ש א"כ ע"כ מוכח דפירוש מתניתין בכסף ע"י אחרים הוא שאחרים נותנים כסף לרבו ולא שרבו נותן כסף לאחרים דא"כ אמאי לא מהני בשטר ע"י אחרים ואין לאוקמי בשלא מדעתו דא"כ אמאי מהני בכסף ואי דכסף קבלת רבו גרמה לו ז"א דהא מיירי דרבו נותן כסף לאחרים כמו שטר ע"כ מוכח מש"ס דילן דהפירוש בכסף הוא דהאחרים נותנין כסף לרבו ואי דבאמת קשה הא ע"כ מהני בשרבו נותן כסף לאחרים כמו שטר דהא איתקש לשטר בהיקש ז"א דהא מוכח מהסוגיא דף ט' ע"א מתקיף לה ר"ז ב"מ והא לא דמי האי שטרא לשטרי דזביני והק' הרשב"א ז"ל הא לא ילפינן שטר קידושין משטרי דזביני והיכי בעי למימר דילפי משטרי

זביני ומתרץ כיון דקידושין הוא מכח קנין [פירוש הגם דילפינן מגט מ"מ אינו בתורת נתינה אלא בתורת קנין.] ע"כ אף דהוקש שטר קידושין לשטר גירושין מ"מ כיון דמדין קנין הוא צריך להיות כדרך כל שטרי קנין וע"כ שקלינן וטרינן בכל הסוגיא עד דמסיק הלכתא נינהו כו' א"כ אף דהוקש כסף לשטר דמהני כסף לחוד ותצא חפשי כדאיתא במס' גיטין דף ל"ט ע"ש מ"מ כיון דהוא מדין קנין א"כ אם יתן הפדון הכסף לא יהא דמי האי כספא לכספא דזביני דהתם הלוקח נותן הכסף והכא המוכר אלא ע"כ דאחרים נותנים הכסף לרבו וכ"ז הוא בעב"כ דכסף הוא מדין פדיון ולא מדין שיחרור כדכתיב מפורש בתורה והפדה לא נפדתה זו כסף או חופשה לא ניתן לה זה השטר שיחרור וע"כ לפ"ז אף דאיתקש כסף לשטר מ"מ כיון דכסף הוא מדין פדיון וקנין ע"כ צ"ל כדרך קנין בעלמא דהפודה והקונה נותן הכסף לשיטת ר"ז בר ממל משא"כ בגירושין דבגירושין לא שייך מדין פדיון וקנין דלא מצינו באשה שפודה א"ע מבעלה אלא הכל הוא בתורת גירושין שפיר יש לומר דפריך ואקיש יציאה להוי' דיתן הבעל הכסף כפירוש רש"י ז"ל במס' גיטין דף כ"א ע"ב ומבואר היטב בע"ה על נכון ודוק:

הלכה ד

ריב"פ בעי מסר לו את המפתח מהו. עי' בדברינו בפ"ק במס' פסחים שהארכנו בזה הרבה ת"ל עי"ש:

(**השמטה מפרק קמא הלכה ד**'). ר"י אמר ב"פ בעי מסר לו את המפתח כו' בהאי סוגיא יש להבין סוגית הש"ס דאין בעינן מסירת המפתח דהנה התוס' ז"ל במס' ב"ק דף נ"ב ע"א ובב"ב דף י"ג כתבו דשיטת רש"י ז"ל והרשב"ם ז"ל דמסירת המפתח הוי קנין רש"י ז"ל הוא במס' פסחים דף ד' ע"א והרשב"ם ז"ל הוא בב"ב דף נ"ג והתוס' ז"ל מקשיס על זה מסוגיא מפורשת דמס' ב"ק דף נ"ב גבי הא דאמר רישב"ל המוכר בית לחבירו כיון שמסר לו המפתח קניה ה"ד אי בכספא ליקנו בכספא אי בחזקה ליקנו בחזקה לעולם בחזקה ובעי למימר ליה לבחזקה וקני וכיון שמסר לו המפתח כמאן דאמר לו לך חזק וקני ע"כ הרי סוגיא מפורשת דמסירת המפתח לא קני יהא דבמס' פסחים דף ד' ע"א אמרינן דבמחירת המפתח על השוכר לבדוק דווקא גבי חמץ הוא דתלי במסירת המפתח דמי שמפתח בידו עליו לבדוק כיון שהוא יכול לכנוס בזה הבית עליו לבדוק ע"כ תוכן דברי התוס' ז"ל וכן כתב הרא"ש ז"ל וכל הפוסקים ז"ל דמסירת המפתח לא קני כלים רק לענין שא"צ לאמר לך חזק וקני כהך סוגיא מפורשת דמס' ב"ק הנ"ל:

ונראה להמליץ בעד רבותינו הר"י והרשב"ם ז"ל ועי"ז מתבאר היטב גם הבנת התוס' ז"ל במס' פסחים דף ד' ע"א וז"ל מפרש ר"י ז"ל דהכא שמסר לו המפתח ולא החזיק

ומי שיש בידו המפתח כשחל י"ד חייב לבדוק דאותו שאין בידו המפתח איך יכנוס ויבדוק מיהא אם הפקיד אדם מפתח ביתו אצל אדם אחר אינו חייב הנפקד לבודקו אלא דווקא כשרוצה להחזיק בבית ולקנות עכ"ל ז"ל וקשה להבין מאי נ"מ בין אם רוצה להחזיק בבית ולקנותו או אדם אחר הנפקד אצלו המפתח יצריך טעם לזה וכי בשביל שרוצה לקנות הבית וכי בשביל זה מחויב הוא לבדוק אע"פ שלא קנה עדיין ולא שכרה כיון דתלה במי שיש בידו לבדוק מי שהמפתח בידו מה לי הוא מה לי אדם אחר. אך לפענ"ד עומק הענין הוא כך דלכאורה קשה לי על שיטת התוס' ז"ל דמיירי שמסר לו המפתח ולא החזיק אבל אם החזיק כתב בתפארת שמואל על הרא"ש ז"ל דלדעת התוס' ז"ל אם החזיק חייב לבדוק אף שהמפתח ביד המשכיר דלא כדעת הר"נ ז"ל דמפרש להסוגיא דמיירי שהחזיק ומ"מ אם המפתח ביד המשכיר על המשכיר לבדוק ובעינן תרווייהו החזיק ומפתח בידו אז על השוכר לבדוק ואולי לדעת התוס' ז"ל אם החזיק השוכר חייב לבדוק אף שאין המפתח בידו עיי' בס' ת"ש ז"ל הנ"ל וקשה לי על דעת התוס' ז"ל קושיא עצומה דגרסינן בירושלמי פרק כל שעה המשכיר בית לחבירו אם עד שלא נכנס בה השוכר [פי' הק"ע ז"ל עד שלא החזיק] על המשכיר לבדוק ואם משנכנס בה השוכר [פי' הק"ע ז"ל דהחזיק בה] על השוכר לבדוק אמר ר"ש אימתי בזמן שמסר לו המפתחות אבל אם לא מסר לו המפתחות על המשכיר לבדוק הרי בהדיא כשיטת הר"נ ז"ל ולא כשיטת התוס' ז"ל וקשה מהאי ירושלמי על דעת התוס' ז"ל. לכן מתחלה נתרץ דעת רש"י ז"ל והרשב"ם ז"ל וממילא ירווח לן שמעתתא דגרסינן בפ' כל שעה בתר הך ירושלמי הנזכר כו' ב"פ בעי מסירת המפתח מהו א"ר זכרי' חתנו דר"ל מחלוקת ב"ש וחכמים דתנינן תמן המוסר מפתחו לעם הארץ הבית טהור שלא מסר לו אלא שמירת המפתח תני ר"ש מטמא עכ"ל הירושלמי פרישא דמתניתן מובא במס' ע"ז דף ע' ע"ב ופירש"י ז"ל דלחכמים הבית טהור ושלא מסר לו אלא שמירת המפתח ונתפס עליה בגנב ולר"ש יש ליה רשות ליכנס וע"כ לשיטת רש"י ז"ל דמפרש בפסחים דבמסירת המפתח לחוד לא חל חיוב הבדיקה על השוכר רק מחמת שקונה השוכר הבית במסירת המפתח ע"כ דלר' זכריה חתנו דר"ל דתליא הענין דמסירת המפתח בפלוגתא דר"ש וחכמים ע"כ דס"ל דלר"ש מהני מסירת המפתח לקנין ולחכמים לא מהני לקנין וס"ל לר"ז חתנו דר"ל דשוכר ומשכיר תלי במסירת המפתח לאדם בעלמא כמו דפליגי באדם בעלמא כן נמי בשוכר ומשכיר דלרבנן לא הוי קנין משום שלא מסר רק שמירת המפתח ולר"ש מסר לו רשות הכניסה והשתמשות והוי קנין ואבל לש"ס דילן הגם דקי"ל כחכמים דס"ל דלא מסר לו אלא שמירת המפתח ומ"מ קי"ל דבשוכר ומשכיר קני מסירת המפתח אפילו

לחכמים דאימתי ס"ל לחכמים שלא מסר לו רק שמירת המפתח הנ"מ באדם דעלמא אבל לא בשוכר ומשכיר דלשוכר מסר המפתח לכניסה ויציאה לפתוח במפתח דה"א קי"ל במס' גיטין דף ע"ז ע"ב גבי ההוא שכ"מ דגרסינן שם ותיחוד ותפתח עיי' ברא"ש ז"ל דיש מפרשים דפתיחה במפתח נמי הוי קנין ויש מפרשים דבעינן שיפתח כשהי' הבית סגור ואח"כ יסגור ויש מפרשים וכו' דלהרמב"ם ז"ל בעינן נעילה ואח"כ פתיחה וכיון שקי"ל במס' ב"ק כיון שמסר לו המפתח כמו שאמר לו לך חזק וקני דמי ויתן לו רשות לעשות כל החזקות שבעולם שירצה ופתיחה נמי בכלל וצריך לפתוח ואח"כ לסגור א"כ בשוכר ומשכיר לא מסר לי' שמירת המפתח לבד אלא דרשות לפתוח ולכנוס שם א"כ הוי ע"כ מסירת המפתח לחוד קנין כמו לר"ז חתנו דר' לוי אליבא דר"ש והא דאמרינן במס' ב"ק או בחזקה ליקנו בחזקה לעולם בחזקה ובעי למימר לך חזק וקני ה"פ דמקשן לא סבירא ליה דמסירת המפתח כמאן דאמר לך חזק וקני דמי דהא לא מסר לו רק שמירת המפתח כחכמים ע"כ מקשה הא שמירת המפתח לחוד לא קני ובחזקה לא בעינן מסירת המפתח דע"כ אמר לו בפירוש לך חזק וקני דלא דמי מסירת המפתח לאומר לך חזק וקני וע"כ דקני בחזקה כד"ת וא"כ ל"ל מסירת המפתח ומסירת המפתח לחוד לא הוי קנין ע"ז השיב התרצן דלעולם בחזקה ובעינן נמי מסירת המפתח לענין לך חזק וקני ולא כהקס"ד דבחזקה לא בעינן מסירת המפתח ז"א אלא דגם בחזקה בעינן מסירת המפתח לענין לך חזק וקני והשתא שכן הוא דבמסירת המפתח כמאן דא"ל לך חזק וקני א"כ לפי האמת הוי שפיר מסירת המפתח קנין דדמי המפתח בלוקח כמו לר"ש ולפ"ז הוי ראיה מהירושלמי דלר"ש הוי מסירת המפתח קנין וא"כ לבתר המסקנת הגמ' דכמאן דא"ל לך חזק וקני דמי ממילא לדידן אפילו לחכמים קנה הלוקח ולעולם הוי מצי למימר דבמסירת המפתח לחוד קני רק דנקט בהאי לישנא דלאשמועינן או דינא אחריתי ואפי' הלך הלוקח והחזיק חזקה אמרת כגון דרפק בה פורתא דאז לא קני במסירת המפתח אלא בחזקה דהוי כמו דאמר לי' לך חזק וקני עיי' בחו"מ סי' קצ"ח ס' י"ב ותמצא כדברי ונמצא דמהא גופה דחזקה בעי מסירת המפתח דמסירת המפתח כמאן דאמר לי' לך חזק וקני דמי שמעינן מזה גופה דמסירת המפתח לחוד נמי קנה והא דגרסינן במס' ב"ב דף ע"ו ע"ב באמר לי' לך חזק וקני דמר סבר קפידא ובמסירה לא קנה ומר סבר מראה מקום הוא לי' וקי"ל בח"מ סי' קצ"ח דקפידא הוא הנ"מ קאמר לי' בפירוש לך משך אבל בשמסר לי' המפתח דהוי כמאן דאמר לי' לך חזק וקני ולא שאמר בפירוש לך חזק וקני הרשות ביד הלוקח לקנות במה שירצה או במסירת המפתח או בחזקה אחריתי וא"ר לשיטת הר"י ז"ל דלר' זכרי' חתנו דר' לוי דס"ל דאליבא דר"ש יש

לו רשות לפתח במפתח ולכנוס וליוצא הוי מסירת המפתח קנין א"כ ע"כ מוכרח לש"ס דילן בשוכר ומשכיר בחוכר ולוקח דכמאן דאמר לי' לך חזק וקני דמי דדמי לר"ש הנ"ל. בודאי הוי מסירת המפתח קנין והוי מהירושלמי ראי' גדולה לשיטת רש"י ז"ל והרשב"ם ז"ל. ולשיטת התוס' ז"ל דס"ל במסירת מפתח לא הוי קנין לא קשה מהירושלמי דמשמע דלר"ש דס"ל שבמסירת המפתח בשלא רשות לפתח ולכנוס הוי חזקה והרי קים דבמוכר ומשכיר כמאן דאמר לי' לך חזק וקני ויש לי' רשות לפתוח ולכנוס ולמה ס"ל להתוס' ז"ל דלא הוי קנין ז"א דהתוס' ז"ל לטעמם דבדיקת חמץ לא בעינן קנין אלא ממי שיש לו רשות לכנוס ולפתוח וכיון דלר"ש יש לו רשות לכנוס ולפתוח ס"ל לר"ז חתנו דר' לוי דלר"ש חל חובת הבדיקה על המוכר ולרבנן לא חל על המוכר שאין לי רשות לכנוס ולפתוח שלא מסר לו רק שמירת המפתח לחוד והגם דאנן קי"ל כחכמים מ"מ ס"ל דחל חובת הבדיקה על השוכר משום דקי"ל בש"ס דילן במס' ב"ק דף נ"ב הנ"ל דכמאן דא"ל לך חזק וקני דמי נמצא דבשוכר כולהו ס"ל דיש לו רשות לכנוס ולפתוח ע"כ החוב על השוכר לבדוק כמו אליבא דר"ש ולא משום קנין נגע בה דאפילו לא קנה השוכר מחויב הוא לבדו. וע"פ הדברים הללו יש להבין עומק הענין דהתוס' מחלקיי במסירת המפתח שמסר לאדם אחר אין עליו חיוב לבדוק רק שמסר המפתח לשוכר שרוצה לקנות חל עליו החוב לבדוק וצ"ב מ"ש מזל"ז:

ועוד צ"ב בפשיטות הגמ' דלכאורה הפשיטות לא לפי האיבעיא דהאיבעיא עיקר הספק אי אזלינן בתר מי דחמירא דידיה או בתר מי דברשותיה היא והפשיטות הוא דאזלינן בתר מסירת המפתח ואע"פ דמסירת המפתח לא הוי קנין והרי לפ"ז לא אזלינן לא בתר החמירא דידי' ולא מי שאיסורא ברשותי' אלא בתר מסירת המפתח אבל לפי הירושלמי הזה שפיר ניחא דמסירת המפתח לר"ש הוא דלא מסר לו שמירת המפתח לחוד אלא כל הרשות מסר לו לכנוס ולבוא ויהא הבית ברשותי' אפילו למאי דקי"ל כרבנן מ"מ במשכיר ומוכר לשוכר ולוקח מסר לו כל הרשות הכנסה והוצאה כנ"ל ונמצא דמסר את הבית ברשותו כמו לר"ש באדם דעלמא אע"פ דלא קני מ"מ ע"י מסירת המפתח הוי ברשותו וא"כ הוי הפשיטות לפי האיבעיא דאזלינן בתר מי שאיסורא ברשותי' קאי וכשמסר לו המשכיר לשוכר המפתח הוי איסורא ברשותיה דשוכר אע"פ שאין הבית שלי אבל ע"י מסירת המפתח ברשותיה קאי דהא כיון דהמפתח ביד השוכר וביד המשכיר אין מפתח ונמצא דעומד רשות הבית ביד השוכר וע"כ שפיר ניחא שיטת התוס' ז"ל דבאם החזיק השוכר לא בעינן מסירת המפתח והא דאיתא בירושלמי דאפילו בשהחזיק השוכר בעי נמי מסירת המפתח הוא משום דבירושלמי קאמר ר"ש כן ור"ש

לטעמי' דלר"ש אפילו בשמסר המפתח לאדם בעלמא נמי צריך לבדוק דלר"ש אין נפ"מ בין שוכר לאדם בעלמא דהא ס"ל דמסר לו רשות הבית וע"כ אפילו החזיק השוכר כיון דהמפתח ביד המשכיר לא גרע המשכיר מאדם דעלמא ומחויב המשכיר לבדוק משא"כ לפי מה דקי"ל כרבנן ואינו מועיל מסירת המפתח רק בשוכר ע"כ בשהחזיק השוכר לא איכפת לן מה שהמפתח ביד המשכיר דדמי כאילו מסר המפתח לאדם אחר דאין עליו החיוב לבדוק דאין לו רק שמירת המפתח עכ"פ מוכח האי סוגיא דמסירת המפתח לשוכר שרצה לקנות ולהחזיק בבית נקרא דחמירא ברשותיה קאי:

ולפי דברינו יש לחקור באם מכר החמץ במסירת המפתח י"ל לפי שיטת הגאונים ז"ל דס"ל דכשהחמץ אינו ברשותו אינו עובר בב"י משום דכתיב ל"י בבתיכם וע"כ לפי שיטת רש"י ז"ל פשיטא דהוי קנין גמור ואפילו לפי שיטת התוס' ז"ל מ"מ בשוכר שרוצה לקנות אע"פ שלא קני מ"מ הוי ברשותו ולפי דעת הגאונים ז"ל דבעינן שהחמץ יהא בביתו וגבי ואיש כי יקדיש את ביתו בעינן דיהא ברשותו ג"כ והכא איסירא ברשותיה דלוקח קאי דהא נפשוט האיבעיא דע"י מסירת המפתח קרינן איסורא ברשותיה קאי וע"כ לפי דעת השג"א ז"ל בהבנת דעת הגאונים ז"ל דכשהחמץ אינו ברשותו אינו עובר המפקיד אפילו כשלא קיבל הנפקד אחריות. והכא לא שייך סברת הר"י ז"ל כיון שהשאילו מקום א"כ ברשותי' קאי ז"א דהכא הא לא השאילו מקום אלא דממילא נמצא החמץ שם ותדע דהא איבעיא לן דילמא על השוכר לבדוק משום דאיסורא ברשותיה קאי ולא אמרינן דמקום החמירא מושאל לו משום דממילא מונח שם וע"כ בקמח סולת דהיה ספק חמץ ונתערב ברור מחר הפסח והיה המכירה במסירת המפתח צ"ע אולי מצטרף זה לסוף דלא עבר המוכר על ב"י וב"י וצ"ע להלכה למעשה ודוק.

פרק ג

הלכה ד

ר"א אמר מקודשת אפילו בעדים ר"ש בשם ר"ז מקודשת לחומרין פי' דגרסינן במס' קידושין ההוא גברא דזבין לנכסי אדעתא למיסק לא"י ובעידנא דזבין לא פירש ולא מידי דאמר רבא הוי דברים שבלב ולא הוי דברים ובעי בגמ' מנלן לרבא הא כו' אלא אמר רב יוסף מהכא המקדש את האשה ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת והרי היא לוי' כו' מקודשת מפני שלא הטעתו ואמאי הא אמר כסבור הייתי אלא לאו משום דאמרינן דברים שבלב אינן דברים א"ל אביי דילמא שאני התם דלחומרא כו' עי"ש ולכאורה קשה האיך מדמה רב יוסף המתניתין דהמקדש את האשה ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת להההיא

דדבריו שבלב דז"א דילמא לעולם דברים שבלב הוי דברים כגון אדעתא למיסק לא"י דכו"ע ידעו שכל מכירתו היתה אדעתא למיסק לא"י רק דלא פירש בשעת זבינא ולעולם הגיד כמה פעמים לפני המכירה שרצונו למכור לארעא דידי' כדי למיסק לא"י ואע"פ שנראין הדברים שלא מכר אלא אדעתא דהכי מ"מ כיון דבעידנא דזבין לא אמר ולא מידי ע"ז ס"ל לרבא דהוי דברים שבלב [וכההיא דאיתא בשו"ע חו"מ סי' ר"ז אע"פ שהי' בלבו שמפני כך וכך הוא מוכר ואע"פ שנראין הדברים שלא מכר אלא לעשות כך וכך ולא נעשה אינו חוזר שהרי לא פירש ודברים שבלב אינם דברים ואע"פ שקודם מכירה אמר שהוא מוכר ע"ד לעשות כך וכך כיון דבשעת מכירה לא אמר אינו חוזר עכ"ל] א"כ מנ"ל להביא ראי' מהך מתניתין דהא במתניתין דידן לא שייך לדברים שבלב דהאיך הי' מראין הדברים שקידשה ע"ד דהכא שהיא כהנת א"ו ברור ופשוט דרב יוסף דייק כן ממתניתין דע"כ מיירי שהגיד כן לפני הקידושין שרוצה לקדש אשה פלונית משום שהיא כהנת או עשירה ואעפ"כ כיון שלא פירש בשעת הקידושין מ"מ מקודשת ואע"פ שנראין הדברים שקסבר כן דאי לא תימא הכי מאי קמ"ל מתניתין והוא פשוט מאד ע"ז אמר לו אביי ממתניתין הזה אין ראי' דילמא לחומרא ולעולם בעלמא דברים שבלב הוי דברים רק גבי קידושין מקודשת לחומרא ועי"ז מבואר הירושלמי בפשיטות דבמתניתין תנן ואמר כסבור הייתי שהיא כהנת כו' קשה פשיטא דמאי קמ"ל מהכ"ח נימא דיטעון כסבור הייתי א"ו כדרב יוסף דקמ"ל דדברים שבלב אינן דברים והי' הגיד קודם הקידושין שרוצה לקדש אשה פלונית מפני שהיא כהנת ונראים הדברים שלא קידשה אלא בשביל זה אעפ"כ כיון שלא פירש אין יכול לטעון ומקודשת וע"ז מפרש ר"א להמתניתין דמקודשת אפילו בעדים פי' אפילו שיש עדים שיודעין שסבור הי' שהיא כהנת מ"מ כיון דלא פירש הוי דברים שבלב וע"ז אמר ר' שמואל בשם ר' זעירא מקודשת לחומרין כדאביי דלעולם דברים שבלב הוי דברים ומ"מ מקודשת לחומרין ומעתה מתורץ קושית הש"ק ז"ל ד"ה אפילו דהק' על הפוסקים ז"ל דלמה לא הביאו להלכה כדברי מי אם כר"א או כר"ש בשם ר"ז ולפי דברינו פשוט מאד דלא פליגי ר"א ור"ש בשם ר"ז דר"א רק מפרש להמתניתין ור"ש בשם ר"ז קאמר כדאביי בש"ס דילן והילכך כיון דלמסקנא קי"ל כרבא דדברים שבלב אינן דברים והילכך מקודשת מן הדין ומש"כ הש"ק ז"ל בענין אומדנא דמוכח בקידושין דלדעתו ז"ל בעל הקידושין כמו בכ"מ וכן ראיתי בהגאון ח"ס ז"ל סי' פ"ב שכתב ג"כ כן ומביא ראיה ממתניתין דידן מפני שלא הטעתו ומשמע אבל הטעתו אינה מקודשת והק' ממתניתין דדף נ"ט ע"ב ע"מ שאני כהן ונמצא לוי כו' כו' אינה מקודשת דמשמע דווקא משום דאמר ע"מ ע"כ יש לדייק מהך מתניתין איפכא

וקשה דיוקא דמתניתין אהדדי ורצה מתחלה לחלק בין איש המקדש לאשה המתקדשת משום דאיתתא בכל דהו ניחא לה ומשיג זאת מהרמב"ם ז"ל ע"כ מסיק דאם הטעו זא"ז אע"ג דלא אמרו דבר בשעת קידושין אזלינן בתר אומדנא וצ"ל לפירוש זה מתניתין דקתני ע"מ שאני כהן ה"ה באינו אומר ע"מ כל שגילה דעתו קודם לכן ונמצא בהיפוך אינה מקודשת אלא דנקט ע"מ משום סיפא דמתניתין אע"פ שאמרה בלבי הי' להתקדש לו אעפ"כ אינה מקודשת וזה דווקא באומר ע"מ בשעת קידושין אבל אי ליכא רק ג"ד אתי דברים שבלב דידה ומבטל אינך דברים שבלב כו' וא"כ דיוקא דאידך מתניתן דווקא דאי הטעתו בג"ד בעלמא אינה מקודשת וה"ה אם הוא הטעה אותה כו' ומסיים בהתשב"ץ ז"ל ח"א ר"ס ק"ל כתב לנגד זה עיי"ש. ולפי ענ"ד נראה ברור דהדין עם התשב"ץ ז"ל דלא מהני אומדנא דמוכח לבטל קידושין שתהא מותרת להנשא ומה שמוכיח הח"ס ממשנה מפורשת דידן לענ"ד לא מצאתי שום ראי' לזה דהנה במתניתין דף מ"ח ע"ב גרסינן ע"מ שאני עשיר ונמצא עני אינה מקודשת כו' ר"ש אומר אם הטעה לשבח הרי זה מקודשת ובמשנה דף מ"ט ע"ב ע"מ שאני כהן ונמצא לוי כו' ובכולם אע"פ שאמרה בלבי הי' להתקדש לו אעפ"כ אינה מקודשת וכן היא שהטעתו ע"כ וע"כ הפירוש וכן היא שהטעתו מתפרש ע"כ הרישא [מדקתני וכן] דאם התנה עמו שהיא כהנת ונמצאת לוי' ואע"פ שאמר הוא בלבו הי' לקדשה אעפ"כ וכן פריך הגמ' בדף מ"ט ע"א על ההיא מתניתין ע"מ שאני כהן כו' למה לא פליג ריש ג"כ אם הטעה לשבח הרי זו מקודשת וע"כ האי אם הטעה פירושו באם התנה שהוא לוי ונמצא כהן וכן הפי' בהסיפא וכן היא שהטעתו היא ג"כ כך הפי' שהתנית עמו שהיא כהנת ונמצאת לוי' ונופל לשון הטעתו על תנאי שהטעה בתנאו או לשבח או להיפך ע"מ שיש לו בת או שפחה מגודלת כו' א"כ ממילא הפי' דמתניתין דידן נמי כן באמר קסבר הייתי שהיא כהנת כו' מקודשת מפני שלא הטעתו פי' שלא התנית עמו שהיא כהנת וקאי המתניתין דידן על אידך מתניתא דלעיל אם היא הטעתו שהתנית עמו שהיא כהנת ואינה כהנת אינה מקודשת אבל אם הוא אומר קסבר הייתי שהיא כהנת כו' מקודשת מפני שלא הטעתו כההיא דמשנה דלעיל וע"כ אין מהמתניתין דידן שום ראי' לזה ולפ"ז יש ראי' גמורה להתשב"ץ ז"ל מהך מתניתין דידן עפ"מ שרצה רב יוסף בדף נ' ע"א להוכיח מהך מתניתין דדברים שבלב אינן דברים ומדחה אביי דז"א דילמא שאני התם דלחומרא פי' דלעולם דברים שבלב הוי דברים ומ"מ במתניתין דידן דמיירי בקידושין הא דמקודשת הוא לחומרא אבל בזבין אדעתא למיסק לא"י הוי דברים שבלב דברים וא"כ אפילו דבעלמא בד"מ הוי דברים שבלב חשוב דברים לבטל המקח ומ"מ בקידושין מקודשת לחומרא עד דמסיק ראי'

אחריתי לרבא וא"כ לפ"ז אפילו דבד"מ באומדנא דמוכח הוי דברים שבלב דברים לבטל המקח מ"מ בקידושין מקודשת לחומרא ואין לומר דאביי רק בתורת דיחוי קאמר לה לרב יוסף כלומר דמהך מתניתין אין ראי' לדברים שבלב דאינן דברים והוא רק דיחוי א"כ אף אנו נאמר דהאיך נלמוד מד"מ לקידושין דאומדנא דמוכח מבטל המקח כמו כן מבטל הקידושין כמו שכ' הש"ק ז"ל ז"א דאף אנו יש לנו לדחות שאני קידושין דלחומרא הוי קידושין ועוד דבירושלמי ס"ל לר"ש בשם ר"ז אליבא דהאמת דמתניתין הוא רק לחומרא בקידושין ודברים שבלב הוי דברים רק לפי אנן דקי"ל דדברים שבלב אינן דברים א"כ אליבא דדינא בדברים שבלב לבד בלא אומדנא דמוכח הוי קידושין גמורין א"כ לפענ"ד ברור דהדין עם הרשב"ץ ז"ל ודוק: